

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvodlibet. VII. Continet Quæstiones VII. Articulos vero XVIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

fit, quod omnis influxus sit ratione lucis, nisi lux metaphorice accipiatur pro omni actu, prout omne agens agit in quantum est ens actu, vel hoc potest esse verum in solis corporalibus, in quibus proprie dicitur lux, in quantum scilicet lux corporalis est forma primi corporis agentis scilicet celi, cuius virtute omnia corpora inferiora agunt. Et hæc ad præsens dicta sufficiant.

Finis sexti quodlibeti.

INCIPIIT QVODLIBET SEPTIMUM.

QVÆSTIO PRIMÆ.

QVÆSTIVM est de tribus.

¶ Primo, Quædam pertinentia ad substantias spirituales.

¶ Secundo, Quædam pertinentia ad sacramentum altaris.

¶ Tertio, Quædam pertinentia ad corpora damnatorum.

¶ Circa substantias spirituales quærebatur.

¶ Primo, De cognitione earum.

¶ Secundo, De fruitione anime Christi tempore passionis.

¶ Tertio, De pluralitate in substantiis spiritualibus inuenta.

¶ Circa primum quærebantur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliquis intellectus creatus possit diuinam essentiam videre immediate.

¶ Secundo, Vtrum intellectus creatus possit simul plura intelligere.

¶ Tertio, Vtrum intellectus angelicus possit intelligere singularia.

¶ Quarto, Vtrum notitia, quam Augustinus dicit prole mentis, sit accidens, uel non.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit diuinam essentiam immediate uidere.

1. p. q. 12. ar. 2. o. & art. 4. ad 3. 2. uer. q. 9. & 4. dist. 49. q. 2. ar. 1. & 22. q. 175. art. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nullus intellectus creatus possit diuinam essentiam immediate uidere. Intellectus enim creatus, cum indifferenter se habeat ad omnia intelligibilia, non potest cognoscere determinate aliquid, nisi per obiectum suum determinetur: sed diuina essentia non est obiectum quod possit intellectum determinare, quia est summum in entibus, & maxime generalitatis, & nullo modo determinatum, ergo intellectus creatus ipsam uidere non potest.

¶ 2. Præ. Ad hoc quod intellectus cognoscat aliquid, oportet quod fiat in actu. Nihil enim operatur secundum quod est in potentia, sed secundum quod est in actu: intellectus autem non fit in actu, nisi secundum quod intelligibili informatur. cum ergo essentia diuina non possit per seipsam informare intellectum, ut formaliter faciat ipsum esse in actu, oportet quod debet per intellectum cognosci, quod per aliquam sui similitudinem intellectum informet ad hoc quod cognoscat, & ita non poterit immediate nisi per similitudinem uideri.

¶ 3. Præ. Ad hoc quod intellectus creatus essentiam diuinam uideat, oportet quod per lumen gloriæ perficiatur. sed lumen gloriæ est medium distans & ab

ipso intellectu, & ab ipsa essentia diuina, quæ est beatitudo increata, cum lumen predictum dicatur creatura ergo intellectus creatus non potest uidere diuinam essentiam immediate.

¶ 4. Præ. Secundum Phil. in 3. de anima. Sicut sensus se habet ad sensibile, ita se habet intellectus ad intelligibile: sed ad hoc quod sensus uisum suum obiectum percipiat, duplici medio indiget, lumine, & specie, quæ est similitudo rei uise, ergo hoc idem est necessarium intellectui in uisione diuine essentia, & sic non immediate eam uidebit.

SED CONTRA est quod dicit 1. Io. 3. Videmus eum sicuti est.

¶ 2. Præ. Ad hoc quod intellectus intelligat, nihil aliud uidetur requiri, nisi quod intelligibile fiat in actu, & quod intellectui coniungatur: sed essentia diuina per seipsam est intelligibilis in actu, cum sit immaterialis, intellectui etiam presentis est, quia ut dicit Aug. Deus unicuique rei est uicinius, quæ ipsa res sibi, ergo intellectus creatus essentiam diuinam poterit immediate uidere.

RESPON. Dicendum, quod absque dubio tenendum est, quod diuina essentia in patria immediate ab intellectu glorificato uideatur. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod in uisione intellectiua triplex medium contingit esse. Vnum sub quo intellectus uidet, quod disponit eum ad uidentium, & hoc est in nobis lumen intellectus agentis, quod se habet ad intellectum possibilem nostrum, sicut lumen in oculis ad oculum, Aliud medium est quo uidet, & hoc est species intelligibilis, quæ intellectum possibilem determinat, & habet se ad intellectum possibilem, sicut species lapidis ad oculum. Tertium medium est, in quo aliquid uidetur, & hoc est res aliqua, per quam in cognitione alterius deuenimus, sicut in effectu uidemus causam, & in uisionem, uel contrarietur uidetur aliud, & hoc medium se habet ad intellectum sicut speculum ad uisum corporalem, in quo oculus aliquam rem uidet. Primum ergo medium & secundum non faciunt medietatem uisionem: immediate enim dicitur aliquid uidere lapidem, quamuis eum per speciem eius in oculo receptam, & per lumen uideat, quia uisus non fertur in hæc media tanquam in multibilibus, sed per hæc media fertur in unum uisibile, quod est extra oculum, sed tertium medium facit uisionem medietatem. Uisus enim prius fertur in speculum sicut in uisibile, quo mediante accipit speciem rei uisam specie, uel speculo. Similiter intellectus cognoscens causam causato, fertur in ipsum causatum sicut in quoddam intelligibile, ex quo transit in cognitionem cause. Et quia essentia diuina in statu, uel in effectibus suis cognoscitur, non uidemus eam immediate: unde in patria, ubi immediate uidebitur, tale medium penitus subtrahetur. Similiter etiam non est ibi medium secundum. Siquis species essentia diuine intellectum informans, quia quando aliquid uidet immediate per speciem suam, oportet quod species illa representet rem illam secundum complementum esse sue speciei, alias non diceretur res illa immediate uideri, sed quædam umbra eius, sicut si similitudo lucis in oculo fieret per modum coloris qui est lux obumbrata. Cum autem omne quod recipitur in aliquo, recipiatur in eo per modum recipientis, impossibile est in intellectu creato similitudinem diuine essentia recipi, quæ eam perfecte secundum totam suam rationem repræsentet. Unde si per aliquam similitudinem talem essentia diuina a nobis uideretur immediate, non uideretur essentia.

essentiam diuinam, sed quamdam umbrā eius. Restat ergo quod solum primum medium erit in illa visione, scilicet lumen gloriae, quo intellectus perficietur ad uidendum essentiam diuinam, de quo in psal. 35. In lumine tuo uidebimus lumen. Hoc autem lumen non est necessarium ad hoc quod faciat intelligibile in potentia esse intelligibile in actu, ad quod est nobis necessarium lumen intellectus agentis, quia ipsa diuina essentia cum sit a materia separata, est per se actu intelligibilis, sed erit necessarium tantum ad perficiendum intellectum, ad quod etiam nunc lumen intellectus agentis ualet. Praedictum autem lumen gloriae sufficienter perficiet intellectum, ad uidendum diuinam essentiam, eo quod ipsa essentia diuina totaliter lux intelligibilis est. Vnde de lumine gloriae ab ea in intellectu descendens facit hoc respectu diuinā essentiae in intellectu, quod facit respectu aliorum intelligibilium, quae non sunt lux tantum, sed species rei intellectae simul & lumen: sicut si lux sensibilis per se existeret, ad eius uisionem sufficeret lumen oculum perficiens sine aliqua similitudine.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod aliquid dicitur determinatum dupliciter. Primo ratione limitationis. Alio modo ratione distinctionis. Essentia autem diuina non est quae determinatur primo modo, sed secundo modo, quia forma non limitatur nisi ex hoc quod in alio recipitur, cui materia commentatur. In essentia autem diuina non est aliquid in alio receptum, eo quod esse eius est ipsa diuina natura subsistens, quod in d. nulla realia contingit. Nam qualibet res alia habet esse receptum & sic limitatum: & ideo est quod essentia diuina ab omnibus distinguitur per hoc, quod est in alio non recipi: sicut si esset aliqua albedo existens non in subiecto, ex hoc ipso distingueretur a qualibet albedine in subiecto existente, quamuis in ratione albedinis non esset recepta, & sic neclimitata. Patet ergo quod essentia diuina non est quae generale in essendo, cum sit ab omnibus alia distincta, sed solum in causando, quia id quod est per se, est causa eorum quae per se non sunt. Vnde esse per se subsistens est causa omnis esse in alio recepti: & ita essentia diuina est intelligibile, quod potest determinare intellectum.

AD SECVNDVM dicendum, quod intellectus creatus sit actus ad uidendum diuinā essentia p. lumine gloriae & hoc sufficit, ut dictum est.

AD TERTIVM dicendum, quod illud lumen gloriae quāuis & ab essentia diuina, & ab intellectu sit differens per essentiam, non tamen facit mediatam visionem, ut ex dictis patet.

AD QVARTVM dicendum, quod uisibilia non sunt lux tantum, & ideo oportet ad hoc quod uisus determinetur ad ea, quod non solum sit ibi lumen, sed et species rei uisae. Essentia autem diuina est pura lux, & ideo non requirit aliquam aliam speciem quā ipsam lumen ut uideatur, sicut ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

Utrum intellectus creatus possit simul plura intelligere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod intellectus creatus possit simul plura intelligere. Potentia enim sensitua cum sit materialis, est in se magis contracta quā intellectiua: sed sensus potest simul plura sentire, sicut sensus communis simul sentit album & dulce, dum eorū differentiam cognoscit: ergo intellectus multo fortius potest simul plura intelligere.

A ¶ 2. Præ. Plura intelligibilia possunt simul cognosci, in quantum sunt unum: sed omnia intelligibilia sunt unum, in quantum sunt intelligibilia. ergo omnia intelligibilia possunt simul cognosci.

¶ 3. Præ. Sicut se habet intellectus in habitu ad intelligibile in habitu, ita se habet intellectus in actu ad intelligibile in actu: sed intellectus in habitu simul plura intelligibilia cognoscit in habitu. ergo intellectus in actu simul plura intelligit in actu.

¶ 4. Præ. Ad cognitionem intellectus sufficit species rei intelligibilis in intellectu existens: sed species intelligibiles non se impediunt, quin simul sint in intellectu, cum non sint contrariae: ergo sunt a materia separata: ergo intellectus non impeditur quin possit simul plura intelligere.

¶ 5. Præ. Capacitas intellectus est maior quā cuiuscunque corporis: sed aliquod corpus est, in quo simul possunt plures species etiam contrariorum fieri, sicut patet quod in uno puncto aeris, in quo se intersecant due linee directae a duobus uisibilibus ad duos uidentes, est species utriusque uisibilis. ergo multo fortius plures species actu possunt simul esse in intellectu, & ita intellectus potest simul plura intelligere.

SED CONTRA est, quod dicit Philosophus in 2. Topic. Contingit plura scire, intelligere uero unum solum.

RESPON. Dicendum, quod intellectus dupliciter aliquid intelligit, scilicet primo, & ex consequenti. Ex consequenti quidem contingit plura simul intelligere, in quantum habent ordinem ad unum intelligibile primum, & hoc contingit dupliciter. Vno modo, ex unitate eius quo intelligitur, sicut quā plura intelligibilia per unam speciem intelliguntur, sicut intellectus diuinus omnia simul uidet per unam essentiam suam, & eodem modo intellectus creatus uidens essentiam diuinam potest simul omnia uidere quae per essentiam diuinam uidentur. Alio modo, ex unitate eius quo intelligitur, scilicet quando plura intelliguntur ut unam, totū enim unum est primo intellectum, & illa plura sunt intellecta ex consequenti in illo, sicut cum intellectus intelligit lineam, simul intelligit partes lineae, ut dicitur in 3. de anima. Et similiter eum intelligit propositionem, intelligit simul subiectum & praedicatum, & cum intelligit similitudinem, uel differentiam aliquorum, simul intelligit ea quorum est similitudo, uel differentia: sed quod intellectus simul intelligat plura intelligibilia primo, & principaliter, est impossibile. Cuius ratio est, quia intellectus per actum est omnino, & perfecte, res intellecta, ut dicitur in 3. de anima. Quod quidem intelligendum est non quod essentia intellectus fiat res intellecta, uel species eius, sed quia complete informatur per speciem rei intellectae, dum ea actu intelligit. Vnde intellectum simul plura actu intelligere primo idem est, ac si res una simul esset plura. In rebus n. materialibus uidemus quod una res numero non potest esse simul plura in actu, sed plura in potentia, uel secundum dispositionem potest esse unum & idem. Idem n. aer est simul potentia aqua & ignis, & possunt etiam simul dispositiones ad utrumque quantum ad aliquid in esse eodem, sicut si aer ex una parte calefieret, & ex alia inspissaret: sed quod aer simul actu sit ignis & aqua, est impossibile, & similiter est quod aliquid sit simul actu lapis, & ferrū, quae non uidentur contrariae, sed disparata. Intellectus autem ex ipsa ratione suae potentiae est simul potentia omnia intelligibilia, sicut & sensus omnia sensibilis.

Quodlibet. S. Tho. F 4 Po.

D. 46.

D. 46.

ar. 16. & ar. 23. ad 4. & 119. q. 14. ar. 7. 1. p. q. 16. ar. 10. a.

Tex. 63.

Tex. 66.

119. ar. 10. & q. 14. ar. 7. & q. 16. a.

Potentia autem sensitiva per similitudines sensibiliu reducitur in actu dupliciter. Vno modo, incomplete per modum dispositionis, quando species sensibiles sunt in ea ut dispositiones, quod appellat Avicenna, esse ut in thesauro. Alio modo, perfecte, quando species sensibiles actu informant potentiam sensitivam, & hoc vocat Avicenna apprehensionem sensus, distinguens potentias sensitivas apprehendentes ab illis, in quibus sunt forme sensibiles, ut in thesauro, & similiter in intellectu in habitu sunt similitudines intelligibilibus ut dispositiones: sed quando sunt actu intellectae, sunt in eo ut formae perfectiores, & tunc intellectus fit omnino res intellecta, & hoc contingit per intentionem quae coniungit intellectum intelligibili, & sensum sensibili, ut dicit Aug. Vnde patet quod sicut una res materialis non potest esse simul plura actu, ita unus intellectus non potest simul plura intelligere. Nec potest dici, quod intellectus informetur perfecte simul pluribus speciebus intelligibilibus, sicut unum corpus simul informatur figura & colore, quia figura & color non sunt formae unius generis, nec in eodem ordine accipiuntur, quia non ordinantur ad perficiendum in esse unius rationis, sed omnes formae intelligibiles in quantum huiusmodi, sunt unius generis, & in eodem ordine se habent ad intellectum, in quantum perficiunt intellectum in hoc quod est esse intellectum in actu. Vnde plures species intelligibiles se habent sicut figurae plures, vel plures colores, qui simul in actu in eodem esse non possunt secundum idem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod similiter dicendum est de potentia sensitiva. i. quod non potest plura simul sentire, sed ex consequenti, in quantum plura accipiuntur ut unum: sicut plura sensibilia uniuertur in una differentia, & plura sensibilia quae sunt partes uniuertur in uno toto. Vnde quando sentitur totum, sentiuntur simul plures partes ex consequenti, & tunc intentio sensus non fertur ad aliquam partium principaliter, sed ad totum, quia si ad aliquam partium ferretur, ut ad sensibile principale, non simul sentiretur alia: & iterum sensus communis, quamuis sit una potentia secundum essentiam, tamen aliquo modo multiplicatur secundum esse, in quantum coniungitur diuersis sensibus propriis, sicut unum centrum coniungitur pluribus lineis. Vnde immutationes omnium sensibilibus simul terminantur ad sensum communem, sicut motus qui esset per omnes lineas, posset simul terminari ad centrum, sed intellectus non multiplicatur modo praedicto in plures potentias, & ideo non est simile.

AD SECUNDUM dicendum, quod cognoscibilia quae simul cognoscuntur, oportet quod accipiantur ut cognoscibile unum numero. Omnia autem intelligibilia, in quantum huiusmodi, sunt unum genere non numero, & ideo ratio non sequitur.

AD TERTIUM dicendum, quod iam patet ex praedictis, quod non eodem modo se habet intellectus in habitu ad intelligibilia in habitu, quae sunt in ipso ut dispositiones, & intellectus in actu ad intelligibilia in actu, quae sunt in ipso ut ultimae perfectiones.

AD QUARTUM dicendum, quod non solum prohibetur res aliqua esse plura contraria actu simul, sed et plura esse disparata, ut patet ex dictis: unde quauis formae intelligibiles in intellectu non sint contrarie, nihilominus tamen intellectus prohibetur

simul plura intelligere, ut ex dictis patet: AD QUINTUM dicendum, quod species sensibiles, quae sunt in medio deferentes, sunt ibi per modum dispositionis, & non per modum ultimae perfectionis, quia sunt ibi sicut in quodam fluxu, & ideo non est simile.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus angelicus possit cognoscere singularia.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod intellectus angelicus non possit cognoscere singularia. Si enim cognoscit, aut cognoscit per speciem acquiram, aut per concretam: non per acquiram, quia vel illa esset particularis, & per consequens materialis, & ita in intellectu angeli materialis esse non posset: vel esset vniuersalis, & sic per singularia cognosci non posset: similiter nec per concretam, quia ipse concretata angelo a principio lux creationis fuit in ipso: ad cognitionem autem alicuius sufficientis species eius sit in intellectu, & ita si per speciem concretam posset aliquid particulare cognoscere, cum est praesens, a principio creationis lux illud cognoscisset, quando ad hoc erat futurum, quod non potest esse, quia cognoscere solius Dei est, illa. 41. Annuntiare quae ventura sunt in futurum, & sciens quid dicitis vos, ergo angelus singularia cognoscere non potest.

Si dicatur quod species illae concretatae faciunt cognitionem praesentium, non autem futurorum. Contra. Non potest aliqua cognitio noua fieri, nisi fiat aliqua innovatio in cognoscente. sed per hoc quod particulare, quod erat futurum, fit praesens, non fit aliqua innovatio in intellectu angelico, cum nihil recipiat a re extra, ergo si prius dum erat futurum, non cognoscebat, nec dum fit praesens, cognoscere poterit.

Si dicatur quod quauis nihil recipiat, in formam quam apud se habebat prius, applicat ad particulare quod de nouo fit. Contra. Intellectus non potest aliquid ad aliud applicare, nisi praecognoscatur & quod applicat, & cui applicatur, quia prius est cognoscere duo secundum se, quam comparatione unius ad alterum, ergo applicatio praedicta sequeretur cognitionem singularium, & sic non posset esse eius.

¶ 2. Prae. Si angelus cognoscit singularia, aut cognoscit vna specie, aut pluribus: sed non pluribus, quia si oporteret quod infinitas species apud se haberet, cum infinita sint particularia ad minus in potentia, similiter nec vna, quia sic intellectus angelicus acciperetur intellectui diuino, qui uno, scilicet essentia diuina, plura intelligit, ergo intellectus angelicus singularia cognoscere non potest.

Si dicatur quod non cognoscit per unam speciem omnia, sed per unam speciem omnia individua unius speciei, & non alia. Contra. Illa vna species non habet magis ad unum individuum quam ad aliud: sed oportet quod per speciem intelligibilem intellectus determinetur ad determinatum cognoscibile, ergo per speciem illam non poterit cognoscere hoc particulare determinare.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Hebr. 1. Omnes sunt administratores spiritus, &c. quod non possent esse, nisi cognoscerent singulares homines.

RESPON. Dicendum, quod angelus absque dubio singularia cognoscit. Vt autem videamus modum quo hoc possibile sit, sciendum est quod ad hoc, quod singulare aliquid cognoscatur, oportet quod in potentia cognoscitiua sit similitudo eius, in quantum particulare

culare est. Omnis autem forma de se communis est: unde additio formæ ad formam non potest esse cā individuationis, quia quocumque formæ simul aggregentur, ut album, bicubium, & cristum, & huiusmodi, non constituunt particulare, quia hæc omnia simul sunt in uno: & ita in pluribus potentiis est possibile invenire: sed individuatō formæ est ex materia per quam forma contrahitur ad hoc determinatum; unde ad hoc quod particulare cognoscatur, oportet quod in cognoscente non solum sit similitudo formæ, sed aliquantulum materie. Similitudo autem rei cognitæ dupliciter est in cognoscente. Vno modo, sicut causata a re, sicut in his quæ cognoscuntur per speciem abstractam a rebus. Alio modo, sicut causa rei, ut patet in artifice qui cognoscit artificiatum per illam formam, per quam ipsum facit. Species autem quæ est in sensu causata a re sensibili, in quantum non est omnino a conditionibus materialibus depurata, est similitudo forme secundum quod est in materia, & ideo per eam cognoscitur particulare. Sed quia secundum quod in intellectu nostro recipit species rei sensibilis, est omnino iam a materialibus conditionibus depurata, non potest intellectus noster per eam directe particulare cognoscere, sed per quandam reflexionem in intellectu ad potentias sensibiles, a quibus species intelligibiles abstrahuntur. Per formam autem quæ est causa rei, hoc modo cognoscitur res, secundum quod forma illa est causa eius. Et quia artifex homo per formam artis non producit materiam, sed materia præsupposita inducit formam artis, forma artis quæ est in mente artificis, non est similitudo artificati, nisi quo ad formam tantum, unde per eam non cognoscit artificiatum in particulari, nisi formam artificiatam per sensum accipiat. Artifex autem increatus, sicut Deus, non solum producit formam, sed etiam materiam. Vnde rationes ideales in mente ipsius existentes non solum sunt efficaces ad cognitionem universalem, sed etiam ad singularia cognoscenda a Deo. Sicut autem illæ rationes ideales existunt in res producendas in esse suo naturali, in quo particulariter in unum quodque subsistit in forma & materia, ita procedunt in mentes angelicas, ut sint in eis principium cognoscendi res secundum suum totum esse in quo subsistunt, & sic per species influxas ibi ab arte divina angeli non solum universalia, sed et particularia cognoscunt, sicut & Deus. Est tamen differentia in duobus. Primo, quia ideas quæ sunt in mente divina, sunt formæ factive rerum, & non solum principia cognoscendi: sed species quæ recipiuntur in mente angelica, sunt solum principia cognoscendi, & non sunt factive, sed exemplare factive. Secundo, quia intellectus quanto est altior & perspicacior, tanto ex uno potest plura cognoscere: & quia intellectus divinus est altissimus, per unam simplicem essentiam suam omnia cognoscit: nec est ibi aliqua pluralitas formarum idealium, nisi secundum diversos respectus divine essentia ad res cognitivas: sed in intellectu creato multiplicatur secundum rem, quod est unum secundum rem in mente divina, ut non possit omnia per unum cognoscere, ita tamen quod quanto intellectus creatus est altior, tanto pauciores habet formas ad plura cognoscenda efficaces. Et hoc est quod Dionysius dicit 12. cap. cæl. hier. quod superiores ordines habent scientiam magis universalem in inferioribus. Et in li. de causis dicitur, quod intelligentie superiores habent formas magis universales: hoc tamen observato, quod in infimis angelis sunt formæ adhuc universales intantum,

A quod per unam formam possunt cognoscere omnia individua unius speciei, ita quod illa species sit propria uniuscuiusque particularium secundum diversos respectus eius ad particularia, sicut essentia divina efficitur propria similitudo singulorum secundum diversos respectus: sed intellectus humanus qui est ultimus in ordine substantiarum intellectualium, habet formas intantum particularitas, quod non potest per unam speciem nisi unum quid cognoscere: & ideo similitudo speciei existens in intellectu humano non sufficit ad cognoscenda plura singularia, & propter hoc intellectui adiuncti sunt sensus, quibus singularia accipiat.

B Ad primum ergo dicendum, quod angelus nullo modo cognoscit singularia per speciem acquisitam, quia nec per speciem acceptam a re, sic enim res agerent in intellectum eius, quod est impossibile: neque per aliquam speciem de novo influxam a Deo revelare ipsi angelo aliquid de novo, quia species, quas angelus habet apud se concreatas, sufficienter ad omnia cognoscibilia cognoscenda, sed secundum quod per altius lumen intellectus angeli elevatur in altiores conceptiones, ex illis speciebus pro dire potest: sicut etiam ex eisdem phantasmatum speciebus intellectus propheta lumine prophetia adiutus aliquam cognitionem accipit, ad quam non sufficiebat naturale lumen intellectus agentis.

C Restat ergo ut angelus cognoscat singularia per species concreatas. Sicut autem per unam speciem concreatam potest cognoscere diversa individua, ita etiam multo amplius potest per unam cognoscere quicquid est in uno individuo, ut non oporteat eum aliam speciem habere, non qua cognoscit colorem & odorem unius pomi, sed simul cognoscendo hoc pomum, cognoscit quicquid est in pomum illo & essentialiter, & accidentaliter. Effectus autem non est in causa sua ut in ea possit cognosci, nisi sit causa determinata ad effectum illum, sicut patet in causis necessariis, quibus cognoscunt effectus earum: sed causa contingens non determinatur ad effectum suum, nisi quando actu producit ipsum: unde in causa contingente non est effectus eius ut in ea possit cognosci, nisi quando iam actu productus est, & ideo angelus per species concreatas cognoscens causas universales omnium singularium contingentium, non cognoscit naturali cognitione effectus earum antequam sint in actu, sed statim cum actu sunt.

D Ad secundum dicendum, quod quando aliquid incipit esse præsens, angelus de novo cognoscit illud non facta aliqua invocatione in ipso angelo, sed in re cognoscibili, in qua est aliquid quod prius non fuit, quod sine ea cognita non cognoscitur.

E Ad tertium dicendum, quod applicatio illa est intelligenda per modum illum, quo Deus ideas ad res cognoscendas applicat, non sicut modum cognoscibile ad aliud, sed sicut modus cognoscendi ad rem cognitam, alias nihil valeret ad propositum, sicut ostensum est in obiciendo.

F Ad quartum dicendum, quod intellectus angeli neque una specie cognoscit omnia, neque tot species habet quot sunt individua, ut ex dictis patet.

G Ad quintum dicendum, quod illa una species efficitur ratio cognoscendi quodlibet individuum secundum respectum ad ipsum, ut ex dictis patet.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum notitia, que ab Aug. dicitur proles mentis, sint in mente sicut accidens in subiecto.

CIRCA quantum sic proceditur. Videtur, quod notitia que ab Aug. dicitur proles mentis, non sit in mente sicut accidens in subiecto. Nullum enim accidens excedit suum subiectum: sed notitia excedit mentem, quia mens non solum seipsam, sed & alia per notitiam nouit, ergo notitia non est accidens mentis. ¶ 2 Præ. Nullum accidens est æquale suo subiecto: sed notitia est æqualis menti, alias in notitia, mente, & amore non consisteret imago trinitatis, quod Au. ponit, ergo notitia non est accidens mentis. ¶ 3 Præ. Hoc idem videtur ex verbis Aug. qui in 9. lib. de trin. dicit, quod notitia & amor in anima existunt substantialiter, vel ut ita dicam essentialiter, non tamquam accidens in subiecto, ut color, aut figura in corpore.

SED CONTRA. Notitia mentis nihil aliud esse videtur, quam scientia: sed scientia est accidens, cum sit in prima specie qualitatis, ergo & notitia.

RESPON. Dicendum, quod notitia quatuor modis accipi potest. Primo, pro ipsa natura cognoscitua: secundo, pro potentia cognoscitua: tertio, pro habitu cognoscituo: quarto, pro ipso cognitionis actu. Sicut etiam hoc nomen sensus quandoque nominat naturam sensitivam, prout. scilicet est principium huius nature, quod est sensibile. Quandoque uero nominat ipsam potentiam, quandoque uero actum. Loquendo ergo de notitia primo modo accepta, constat quod non est in substantia mentis, sicut accidens in subiecto, sed substantialiter & essentialiter, sicut dicitur quod rationale est in uiuo & uiuum in ente. Si autem loquamur de notitia tribus aliis modis accepta, sic dupliciter potest considerari, vel secundum quod comparatur ad cognoscentem, & sic inest cognoscenti sicut accidens in subiecto, & sic non excedit subiectum, quia nunquam inuenitur inesse alicui nisi menti. Vel secundum quod comparatur ad cognoscibile, & ex hac parte non habet quod inest, sed quod ad aliud sit. Illud autem quod ad aliquid dicitur, non habet rationem accidentis ex hoc quod est ad aliquid, sed solum ex hoc quod inest, inde est quod sola relatio secundum rationem sui generis cum substantia remanet in diuinis, nec tamen est ibi accidens: & propter hoc notitia secundum considerationem istam non est in anima sicut in subiecto, & secundum hanc comparisonem excedit mentem, in quantum alia a mente per notitiam cognoscuntur. Secundum hanc et considerationem ponitur trinitatis imago, quia et persona diuina distinguuntur secundum quod ad alterum sunt: & secundum hoc etiam est quedam æqualitas notitiæ ad mentem, in quantum se extendit ad omnia, ad quæ potest se extendere mens. Et sic patet responsio ad obiecta.

QVÆSTIO III.

ARTICVLVS V.

Vtrum fuerit fruitio anime Christi in passione.

3. p. q. 46. 2.
7. a. u. q. 26
2. 1. o. q. 9.
op. 3. c. 28.
& opus 60.
de c. p. pas-
sione.

DEINDE queritur de fruitioe anime Christi in passione, & uidetur quod illa fruitio peruenit usque ad essentiam anime: Anima enim Christi perfecte fruebat: sed non esset perfecta fruitio, si ad es-

sentiam anime non perueniret, sed consistere in una potentia, sin superiori ratione, ergo perueniebat usque ad essentiam anime.

¶ 2 Præ. Anima Christi perfectius fruebat quæ anime sanctorum in patria: sed fruitio sanctorum in patria pertingit usque ad essentiam anime, ergo multo fortius in Christo.

SED CONTRA. Nihil fruitur nisi quod cognoscit, quia secundum Aug. fruimur cognitis, in quibus propter se uoluntas delectata conquiescit: sed cognoscere non est essentia anime, sed potentia, ergo fruitio ad essentiam anime non perueniebat.

RESPON. Dicendum, quod fruitio in actu quodam consistit, quo Deus uidetur & amatur, adus autem non est nisi rei subsistentis: unde propter quod non est neque potentia anime fruitor, neque essentia, sed homo, vel anima per se subsistens: sed tamen potentia anime sunt principia operationum anime, sicut essentia anime est principium essentiarum, & secundum hoc oportet dicere quod superior ratio, cuius obiectum est res eterna qua fruetum est, est principium fruitoris, quod anima fruitor: ad alias autem uires, vel ad anime essentiam fruitio pertinere non potest, nisi per quandam redundatam, prout. scilicet ex illa fruitoris superioris rationis aliquis effectus in essentia anime, uel in potentia inferioribus relinquatur, & sic aliquo modo perueniat fruitio ad essentiam anime Christi in passione, & aliquo modo non. Si enim consideretur essentia anime in passione Christi, prout est actus corporis, sic fruitio ad eam non perueniebat, alias corpus eius gloriosum factum fuisset. Similiter nec ad essentiam, secundum quod est radix inferiorum uirium, quæ sic fruitoris gaudium dolorem passionis, qui erat in uiribus inferioribus, totaliter euacualet: perueniebat autem ad essentiam anime secundum quod erat radix superioris rationis. Et quia essentia anime est simplex, & est tota in qualibet potentia, ideo dicitur quod tota anima fruebat in Christo, in quantum scilicet est radix superioris rationis, & tota pertinetur, in quantum scilicet est actus corporis, & radix inferiorum uirium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non impeditur perfectio rei, nisi per hoc quod tollitur aliquid de essentialibus rei, gloria autem corporis & inferiorum uirium pertinet ad gaudium accidentale beatitudinis, & ideo quamuis in Christo fruitio non peruenit ad essentiam anime, secundum quod est actus corporis, & secundum quod est radix inferiorum uirium, non sequitur quod fruitio fuerit imperfecta in Christo, sicut beatitudo.

AD SECUNDUM dicendum, quod anima Christi perfectius fruebat, quam anime sanctorum in patria, loquendo intentione, non autem loquendo extentione, quia in patria gaudium fruitoris ad inferiores uires, & etiam ad corpus gloriosum pertinet, quod si in Christo fuisset, uiator non fuisset.

QVÆSTIO IIII.

DEINDE queritur de pluralitate in substantiis spiritualibus inuenta.

¶ Et queruntur duo.

¶ Primo, Vtrum immensitas diuina excludat pluralitatem personarum.

¶ Secundo, Vtrum angelica simplicitas patiatur compositionem ex subiecto & accidente.

ARTICVLVS VI.

Verum immensitas diuina excludat pluralitatem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod immensitas diuina excludat pluralitatem personarum. Omne enim immensum, cum sit indeterminate, stat in vno: sed quod est in diuinis, est immensum, cum ergo persona sit in diuinis, stabit in uno, ita quod non erunt ibi plures personae.

Si dicatur, quod personae hoc modo in vno stant, quod omnes sunt una essentia. Contra. Sicut essentia est immensa, ita & persona: sed immensitas essentiae facit quod sit una essentia tantum, ergo immensitas personae facit quod sit una persona tantum.

Si dicatur quod persona non est immensa nisi immensitate essentiae. Contra. Persona secundum intellectum addit aliquid supra essentiam: sed quod intelligitur in diuinis, intelligitur ut immensum, ergo praeter immensitatem essentiae est in Deo immensitas personae, quae facit in diuinis unam tantum personam.

SED CONTRA est, quod dicitur 2. Io. 4. Tres sunt qui testimonium dant in caelo.

RESPON. Dicendum, quod immensitas non excludit pluralitatem, nisi secundum quod tollit determinationem quae est pluralitatis principium primum. Sicut autem dictum est prius, duplex est determinatio, scilicet limitationis, & distinctionis. In diuinis autem nullo modo cadit determinatio limitationis, cadit autem ibi determinatio distinctionis dupliciter. Vno modo, secundum quod distinguitur per essentiam ab omnibus creatis, ut non limitatum a limitato. Alio modo, secundum quod persona distinguitur a persona per relationem originis, quae quidem distinctio non est propter aliquam limitationem, sed ratione oppositionis, quae est in relatione: unde hanc distinctionem immensitas diuina non excludit, & per consequens nec pluralitatem personarum.

Et per hoc patet responsio ad primum.

AD SECVNDVM dicendum, quod quamuis personaliter immensa, tamen immensitas est essentialiter, non personale, sicut persona est bona bonitate essentialiter: unde non oportet quod immensitas faciat indistinctionem in personis, sed solum in esse naturae.

AD TERTIVM Dicendum, quod persona non dicitur aliquid secundum intellectum addere supra essentiam, quia intellectus debeat intelligere aliquid additum essentiae, esset enim intellectus falsus: sed quia intelligendo personam, intelligo essentiam de necessitate, sed non e converso, unde obiectio non procedit.

ARTICVLVS VII.

Verum in angelis sit compositio accidentis & subiecti.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur, quod in angelis non sit compositio accidentis, & subiecti, quia esse accidentale causatur ab esse substantiali, ergo & compositio accidentalis a compositioe substantiali: sed in angelis non est compositio substantialis, quia sunt substantiae simplices, ut Dion. dicit, ergo nec compositio accidentalis. Praeterea Boet. dicit in li. de Trini. quod forma simplex subiectum esse non potest: sed angeli sunt forme simplices secundum Dion. ergo non possunt esse subiectum accidentis.

SED CONTRA est, quod Aug. substantias spirituales ponit deficere a simplicitate diuina per hoc,

A quod est in eis compositio accidentis, & subiecti.

RESPON. Dicendum, quod ex hoc aliquid est susceptivum formae substantialis, vel accidentalis, quod aliquid habet possibilitatis, quia de ratione potentiae est, ut actus subsistatur, qui forma dicitur. De angelis autem diuersi diuersa sentiunt. Quidam enim dicunt quod sunt ex materia & forma compositi. Alii dicunt quod sunt compositi ex esse, & quod est, ut Boet. dicit, & utroque modo oportet ponere potentialitatem in angelo. De primo enim modo patet: similiter patere potest de secundo, quia omne quod non est suum esse, oportet quod habeat esse receptum ab alio, quod est sibi causa essendi. Et ita in se consideratum est in potentia respectu illius esse quod recipit ab alio, & hoc modo ad minus potentialitatem ponere oportet in angelo, qui angelus non est suum esse, hoc enim solum Dei est: & ita relinquatur quod angelus possit esse subiectum accidentalis formae.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod substantialis simplicitas in angelis excludit compositionem materiae & formae, non autem compositionem ex esse, & quod est, quam compositionem ad minus accidentalis compositio in angelis praesupponit. Et iterum non oportet, quod si esse accidentale causatur a substantiali, quod compositio accidentalis a compositioe substantiali causatur, quia substantia aliquo modo simplex potest esse subiectum accidentis, et dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod Boet. loquitur de illa forma simplici, quae est actus purus, cui nihil potentialitatis admiscetur, & talis est solus Deus.

QV AESTIO IIII.

DEINDE quaeritur de sacramento altaris.

Et circa hoc quaeruntur tria. Primo, Vtrum corpus Christi secundum totam suam quantitatem contineatur sub speciebus panis.

Secundo, Vtrum in eodem instanti sit panis, & corpus Christi.

Tertio, Vtrum Deus possit facere quod albedo, & aliae qualitates sint sine quantitate, sicut facit quod quantitas in sacramento altaris sit sine subiecto.

ARTICVLVS VIII.

Verum possit totum corpus Christi sub speciebus panis contineri.

CIRCA primum sic proceditur. Videtur, quod non possit totum corpus Christi sub illis speciebus panis contineri. Non enim potest etiam per miraculum fieri, ut duo contradictoria sint simul vera, ut Aug. dicit contra Faustum: hoc autem sequeretur si totum corpus Christi sub esset illis speciebus, si enim est sub illis speciebus totum, non est maius illis speciebus, cum non excedat eas, & tamen secundum rei veritatem est maius, sicut bicubitum, vel amplius, & sic erit eodem maius, & non maius, ergo non potest, etiam per miraculum, fieri, quod sub illis speciebus contineatur totum.

SED CONTRA. Vbi cumque est pars alicuius corporis, est totum corpus, nisi corpus sit diuisum: sed corpus Christi non est diuisum, cum sit impassibile, ergo cum aliquid corporis Christi sit sub illis speciebus, ut dicitur Matt. 27. Hoc est corpus meum, oportet quod sub illis speciebus totum corpus Christi contineatur.

RESPON. Dicendum, quod sub illis speciebus ab aliquo dubio contineatur totum corpus Christi, & totum

ta quantitas eius. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod in sacramento altaris dupliciter aliquid continetur. Vno modo, ex vi sacramentalis modo, ex naturali concomitantia, verbi gratia. Sub speciebus panis continetur, & corpus, & sanguis Christi: sed corpus ex vi sacramenti, sanguis ex concomitantia naturali, quia corpus Christi non est sine sanguine: sub speciebus autem vini est e converso. Illud autem continetur sub sacramento ex vi sacramenti, quod est transubstantiationis terminus, & propter hoc anima & divinitas non continetur in sacramento ex vi sacramenti, cum panis & vinum in ea non convertantur, sed ex naturali concomitantia, qua anima inseparabiliter unitur illi corpori, & divinitas humanitati. Cum autem ex parte panis substantia transeat, & quantitas maneat cum reliquis accidentibus, patet quod directe transubstantiationis terminus est substantia corporis Christi, & sic ipsa substantia corporis Christi est ibi ex vi sacramenti, sed quantitas ex naturali concomitantia. Vnde patet quod substantia corporis Christi immediate habet ordinem ad dimensiones panis remanentes: quantitas autem corporis Christi quasi ex consequenti. E converso autem est in ordine locati ad locum, quia substantia loca ordinatur ad locum mediantibus dimensionibus propriis, & inde est quod oportet dimensiones locati commensurari dimensionibus loci continentis, non autem dimensionem corporis Christi commensurari dimensionibus specierum, & ideo sub cuiuscumque panis dimensionibus panis potest esse totum corpus Christi, sicut tota natura substantiae alicuius corporis saluatur in qualibet parte illius corporis.

Ad primum ergo dicendum, quod non sequitur ex hoc corpus Christi non esse maius illis speciebus, quia non continetur sub eis quasi commensuratur, & sic non sequitur contradictoria esse simul.

ARTICULVS IX.

Utrum in eodem instanti sub speciebus illis, sit substantia panis & corpus Christi.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur, quod in eodem instanti sub speciebus illis sit substantia panis & corpus Christi. Accipiat enim ultimum instans in quo est panis, & primum instans in quo est corpus Christi. Aut ergo sunt duo instantia, aut unum, sed non duo, quia cum inter quolibet duo instantia sit tempus medium, esset aliquod tempus dare in quo non esset ibi nec corpus Christi, nec substantia panis. ergo oportet quod sit unum instans, & sic in eodem instanti ibi est panis & corpus Christi. Si dicatur quod non est dare ultimum instans in quo est panis. Contra. Esse panis mensuratur quodam tempore: sed mensura propria equatur mensuratio. ergo in quolibet instanti illius temporis est ibi panis, & sic in ultimo instanti.

¶ 2. Præ. Sicut se habet tempus ad motum continuū, ita se habet instans ad mutationem instantaneā: sed tempus includit utrumque terminorum motus continuū, ergo & unū transubstantiationis, quæ est mutatio instantanea: eius autem termini sunt panis & corpus Christi. ergo in eodem instanti est panis & corpus Christi. ¶ 3. Præ. In qualibet mutatione instantanea simul est verū dicere quod sit & factū est, quia in instanti non est accipere prius & posterius. ergo cum transubstantiatio sit mutatio instantanea, simul verū est dicere quod sit ibi corpus Christi & factum est. ergo corpus Christi simul est ibi & non est. sed quando non est

ibi corpus Christi, est ibi substantia panis. ergo simul in eodem instanti est ibi corpus Christi & substantia panis. Sed contra. Dug forma substantiales disparate non possunt in eodem instanti eodem modo esse: sed forma panis & corpus Christi sunt huiusmodi. ergo non possunt simul eodem modo esse, & in eodem instanti.

RESPON. Dicendum, quod nullo modo in eodem instanti est ibi corpus Christi & substantia panis, nec est assignare ultimum instans, in quo est ibi panis: sed ultimum tempus quod continuatur ad instans illud, in quo primo est ibi corpus Christi. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod in rebus naturalibus mutationes instantaneæ sunt termini motus semper, cuius ratio est, quia huiusmodi mutationes habent pro terminis formam & privationem, sicut generatio ignis ignem & non ignem. Inter formam autem & privationem non potest esse aliquid medium nisi per accedens, in quantum si illud quod privatur forma, magis & minus appropinquat ad formam ratione alicuius dispositionis ad formam, quæ intentur, vel remittitur per motum continuū: & ideo oportet præexistere motum alterationis, qui terminatur ad generationem: & sic alteratio habet duos terminos, unum sui generis. Vltimum dispositionem, quæ est necessitas ad formam, quia alteratio est motus in qualitate, & alium alterius generis. scilicet formam substantialem. Et eodem modo illuminatio est terminus motus localis solis, qui est mutatio instantanea eius in ter formam luminis & privationem eius. scilicet tenebræ. Cuiuslibet autem motus qui mensuratur aliquo tempore, oportet quod ultimus terminus sit in ultimo instanti temporis. Vnde cum forma substantialis sit quidam terminus alterationis, oportet quod in ultimo instanti illius temporis introductione forma substantialis corruptio autem & generatio simul currunt, quia generatio unius est corruptio alterius. Oportet ergo quod in ultimo instanti illius temporis sit terminus corruptionis unius ut aeris, & terminus generationis alterius ut ignis. Terminus autem corruptionis est non esse. Oportet ergo

quod in ultimo instanti illius temporis sit primo non aer, & primo non ignis, sed ante ultimum instans alicuius temporis non potest accipi penultimum, quia inter quolibet duo instantia est tempus medium, secundum Philosophum, & sic non est accipere ultimum instans in quo sit aer, sed in toto tempore mensurante motum alterationis erat aer, & in ultimo instanti eius est primo non aer, & primo ignis: & similiter transubstantiatio est terminus cuiusdam motus qui consistit in prolatione utrorumque, unde in ultimo instanti temporis mensurantis illa prolationem est primo non panis, & primo corpus Christi, & sic non est ultimum instans in quo est panis, sed ultimum tempus inter tempus autem & instans non oportet quod aliquid cadat medium, sicut nec inter lineam & punctum, & sic non oportet quod aliquando neque sit panis, neque corpus Christi.

Et ita patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum, quod punctum additur, vel subtrahitur lineæ non facit maius, vel minus: & similiter est de instanti appposito temporis, vel subtrahito ab eo. Vnde quamvis in ultimo instanti temporis mensurantis esse panis non sit panis, tamen non sequitur quod tempus illud sit maius quā duratio esse panis, & sic quod mensura non equet mensuratio. Ad tertium dicendum, quod instans dicitur mensuratio mutationem aliquam instantaneam, in quantum mensurat

1. p. q. 55. ar. 2. c. 2. p. q. 75. ar. 7. c. 5. ar. 7. o. & ad 1. & 4. dist. in q. 1. ar. 3. q. 8. ad 2.

rat terminum eius ad quem, quia terminus a quo jungitur cum toto motu procedenti, & ita mensuratur tempore mensurante motum procedente, sed tempus mensurat motum ratione utriusque termini, & ideo non est simile.

Ad quartum dicendum, quod fieri dicitur dupliciter. Vno modo, moveri ad esse, & sic illud quod generatur in toto tempore alterationis precedentis dicitur fieri, & hoc modo loquitur Philo. de fieri in 6. phys. ubi ostendit quod omne factum esse precedit fieri, & omne fieri precedit factum esse, & sic non est verum quod aliquid fiat & factum sit, sed sic est verum quod illud quod fit, non est. Alio modo, dicitur fieri res quando introducit formam, & sic fieri non est moveri, sed terminari motum: unde sicut simul motus terminatur & terminatus est, ita simul aliquid fit & factum est: sed hoc modo illud quod fit, est, quia terminus factionis est esse, in quo ponitur esse illud esse, quod dicitur hoc modo moveri.

ARTICVLVS X.

Vtrum Deus possit facere quod albedo, aut aliqua qualitas corporalis sit sine quantitate.

Ad tertium sic proceditur. Vt, quod Deus non possit facere quod albedo, aut aliqua qualitas corporalis sit sine quantitate, quia quantitas est prima dispositio corporis ex eo quod immediate adheret substantie, ut dicit Boet. sed primum in quolibet genere est causa eorum que sunt post, ut dicitur in 2. meta. ergo a quantitate habent omnia alia accidentia, quod sint dispositiones corporales. ergo remota quantitate nulla qualitas corporalis remaneret.

¶ 2. Præ. Qualitas spiritualis ut scientia, vel virtus, est nobilior quam qualitas corporalis: sed qualitas spiritualis etiam miraculose, non possit esse sine subiecto, ut videtur. ergo multo minus qualitas corporalis possit esse sine subiecto, ad minus quod est quantitas.

¶ 3. Præ. Magis est remotum a natura, quod qualitas corporalis sit omnino sine obiecto, quam quod sit in subiecto spirituali, quia esse in subiecto spirituali est qualitatis spiritualis que est in practico eodem cum qualitate corporali: sed esse omnino sine obiecto est substantia que est aliud predicamentum: sed non possit miraculose fieri quod qualitas corporalis esset in subiecto spirituali, ut albedo in angelo. ergo multo minus potest fieri, quod qualitas corporalis non habeat subiectum, ad minus quantitatem.

¶ 4. Præ. Magis dependet qualitas a substantia, quam econverso: sed Deus non possit facere aliquam substantiam creatam absque omni accidente, quia ad minus oportet, quod creatura in se relatio ad suum creatorem. ergo multo minus potest fieri quod qualitas sit absque omni subiecto.

SED CONTRA. Propter hoc potest fieri, quod in sacramento altaris quantitas sit sine substantia, quia quantitas per essentiam a substantia differt: sed similiter qualitas differt per essentiam a quantitate. ergo eadem ratione fieri possit, ut qualitas esset sine quantitate.

RESPON. Dicendum, quod diuina potentie ratione sue immensitatis attribuendum est quod quid in defectum non sonat: tamen aliqua sunt que natura creata non patitur ut fiant per aliquam repugnanciam quam important ratione contradictionis impieite, & de talibus consuevit a quibusdam dici, quod Deus potest ea facere, quantum fieri non possunt. Ut ergo uideamus utrum fieri possit a Deo, quod albedo sit sine quantitate, sciendum est, quod in albedine, & qualibet alia qualitate corporali est duo considerare. scilicet ipsam naturam albedinis, per quam speciem sortitur: & indiuiduationem eius secundum quod est hæc albedo sensibilis ab alia albedine sensibili distincta. Posset ergo fieri miraculo, ut natura albedinis subsisteret absque omni quantitate, tamen illa albedo non esset, sicut hæc albedo sensibilis, sed esset quedam forma intelligibilis ad modum formarum separatarum, quas Plato posuit: sed quod hæc albedo sensibilis indiuiduata esset sine quantitate, fieri non posset, quamuis fieri possit quod quantitas indiuiduata sit sine substantia, quia quantitas non indiuiduatur solum ex subiecto, sicut alia accidentia, sed etiam ex situ, qui est de ratione ipsius quantitatis dimensuræ, que est quantitas positionem habens: & ideo possibile est imaginari duas lineas separatas eiusdem speciei numero diuersas secundum, diuersum situm, alias linea non esset diuisibilis ex ipsa ratione sui generis. Non enim diuiditur linea nisi in lineas. Plures autem albedines eiusdem speciei sine subiecto imaginari, est impossibile, & sic patet quod albedo non indiuiduatur nisi ex subiecto, & propter hoc non possit esse indiuidua, nisi esset in aliquo subiecto ad minus in quantitate, sed quantitas habet unde indiuidetur etiam absque subiecto: & ideo potest per miraculum esse hæc quantitas sensibilis etiam absque subiecto, sicut patet in corpore Christi.

Per hunc terminum lect. 10. p. 10.

Tex. 60m. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod si albedo sine quantitate esset, etiam non esset corporalis qualitas, sed spiritualis, ut ex dictis patet.

Ad secundum dicendum, quod de qualitate spirituali omnino idem dicendum videtur, quod de qualitate corporali dictum est.

Ad tertium dicendum, quod cum substantia spiritualis quantitate careat, non potest fieri quod qualitas corporalis sit in substantia spirituali, nisi per modum illius quo potest esse sine quantitate, ut dictum est.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc ipso quod substantia creata comparatur ad Deum, consequitur ipsam aliquod accidens, sicut ipsa relatio creationis, aut seruitutis, aut alia similis ratio: unde sicut Deus non potest facere quod creatura non dependeat ab ipso, ita non potest facere quod esset absque huiusmodi accidentibus, posset autem facere quod esset absque alijs accidentibus. Accidens autem non habet subiectum ex hoc quod comparatur ad Deum, & ideo nihil prohibet quin Deus facere possit aliquod accidens esse sine subiecto.

Ad quintum quod obijciunt contra, patet quod non est eadem ratio de quantitate & qualitate, ut ex dictis patet.

QVAESTIO V.

DEINDE queritur de corporibus dānatorū: Et circa hoc queruntur tria.

¶ Primo, Vtrum corpora dānatorum sint incorruptibilia.

¶ Secundo, Vtrum resurgent cum suis deformitatibus.

¶ Tertio, Vtrum punientur in inferno neruo & sletu corporali.

ARTICVLVS XI.

Vtrum corpora dānatorum erunt incorruptibilia.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod corpora dānatorū non erunt incorruptibilia. Corpus

D. 16.

D. 44.

4. di. 44. q. 2. a. 2. q. 2. o. 3. cōt. 4. c. 89. o. & opus. ca. 17. & opus. 11. c. 19. & 20.

pus enim non potest esse incorruptibile nisi per naturam ut caeleste, vel per gratiam innocētia ut corpus hominis in primo statu, vel per gloriam, sicut corpus Christi in resurrectione: sed nullum istorum competit corpori damnatorū, ergo corpora damnatorum non erunt incorruptibilia.

¶ Si dicatur, quod erunt incorruptibilia ex decreto diuina iustitia, ut perpetuo puniantur. Contra. Culpa non debetur pena perpetua, nisi secundum quod habet aliquid perpetuitatis: sed perpetuitas culpae non est ex parte corporis, sed ex parte voluntatis quae eligit perpetuo in peccato manere. ergo diuina iustitia non requirit quod corpus aeternaliter puniatur.

¶ 2. Praet. Corpus nō punitur pro peccato animae, nisi in quantum est organum animae operantis. peccatum: sed in aliquibus actibus potest esse peccatum mortale, in quibus corpus non cōmunicat, sicut patet in peccatis spiritualibus. ergo si aliquis pro eis solis damnatur, corporis eius non debetur poena perpetua.

¶ 3. Praet. Sicut aliquis damnatur propter peccatum transgressionis, ita damnatur propter peccatum omissionis: sed in omissione nihil cooperatur corpus. ergo non debetur sibi poena perpetua, si propter peccatum omissionis aliquis damnatur: & sic diuina iustitia non requirit corpora damnatorum esse incorruptibilia.

SED CONTRA. Remota causa remouetur effectus: sed post resurrectionem cessabit motus caeli, qui est causa corruptionis in corporibus. ergo cessabit corruptio, & sic corpora damnatorum erunt incorruptibilia.

RESPON. Dicendum, quod corpora damnatorū erunt incorruptibilia, quāuis sint passibilia. Incorruptibilitatis autem prima causa & principalis est iustitia diuina, quae conseruabit corpora damnatorum in perpetuis penis: sed causa secundaria & quasi coadiuuans erit quies motus caeli, quo quiescente nulla actio, vel passio poterit esse in corporibus pertinens ad transmutationem naturae. Vnde & corpora danatorum non patiuntur ab igne passione naturae, quia natura corporis humani transmutetur a natura sua, sed patienter suscipiendi similitudinem qualitatis sensibilis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit ex insufficienti diuisione. Est. n. hic alia causa incorruptionis a rebus quae tanguntur in obiectione. scilicet decretum diuinae iustitiae: quāuis possit dici aliquo modo, quod etiam per naturam erunt incorruptibilia, in quantum. C. remouetur naturale corruptionis principium, scilicet motus caeli.

AD SECVNDVM dicendum, quod peccatum & rationem culpae, & perpetuitatis habet ex anima non ex corpore. Vnde sicut corpus punitur pro peccato, in quantum est instrumentum peccati ratione culpae habentis ab anima, ita perpetuo puniri debet, in quantum est instrumentum peccati quod habet perpetuitatem ex voluntate.

AD TERTIVM dicendum, quod haec non est ratio principaliter, quare corpus punitur pro peccato animae, quia est instrumentum animae operantis peccatum, sed magis quia est pars essentialis hominis quae operatur: proprie. n. loquendo homo est qui peccat per animam, & ideo si puniretur anima tantum, non puniretur qui peccauit. l. homo. Nec tamen est uerum quod aliquis actus sit hominis in uita praesentis, in quo corpus non cōmunicet, quia quam-

uis in actibus intellectiua a partis non cōmunicet corpus sicut instrumentum actus, cōmunicat tamen sicut representans obiectum, quia obiectum intellectus est phantasma, sicut color uisus, ut dicitur in 3. de anima. Phantasma autem nō est sine organo corporali, & sic patet quod etiam intelligēdo, & in aliis actibus animae uiuatur aliquo modo corpore.

AD QVARTVM dicendum, quod pro peccato omissionis non damnatur aliquis, quia aliquid agatur, sed quia omittitur illud quod est debitum fieri ab anima, & a corpore, in quantum corpus cōmunicat actibus animae, & ita eodem modo peccati transgressionis & omissionis pertinet ad corpus & animam.

ARTICVLVS XII.

Vtrum corpora damnatorum resurgant sine deformitatibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod corpora danatorum resurgēt sine deformitatibus. Resurrectio. n. fiet diuina uirtute, & est perfectissima: sed uirtus perfecta ē opus & effectus. ergo sicut corpora resurgētū erūt perfecta, ita corpora damnatorū resurgēt sine deformitatibus.

SED CONTRA est, Sapientia 11. Per quod peccat quis, per haec & torquetur: sed danati peccauerunt per corpora deformitatem haecnia. ergo resurgētum deformitatibus.

RESPON. Dicendum, quod deformitas in corpore potest esse duobus modis. Vno modo, ex defectu alicuius membri, & talis deformitas, ut cōter dicitur, in corporib. damnatorum nō erit, quia resurgēt incorrupti. i. sine defectu alicuius membri, ut sic totum corpus puniatur in reprobis, & punitur in electis. Alio modo potest esse deformitas, uel defectus corporis ex indebita pportione partium, sicut febris accidit ex indebita pportione humorū, & sicut gibbus accidit ex supabundantia carnis in aliqua parte, & de tali deformitate, uel defectu est duplex opinio. Quidam. n. attendentes damnationem reproborum, ut nihil eis mali deesset, dixerunt quod talibus deformitatibus nō carebunt. Alii uero attendentes uirtutem resuscitantis, qui sicut naturam condidit in opere creationis, ita naturam in resurrectione reparabit, dicunt quod omnes defectus qui ex uicio naturae acciderūt, auctoritate naturae amouebit, ut febris, & hūdi. sed defectus qui ex peccato voluntate processerunt, in reprobis remanebunt, sicut sunt maculae, & reatus peccatorum. Quod etiam horum uerius sit, Augustinus in Eneid. libro de bio relinquit dicens, quod nulla debet esse quod de pulchritudine illorum, quorum est certa damnatio. His uisus facile patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum corpora damnatorum puniantur uermibus, & fletu corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod corpora damnatorum puniantur uermibus, & fletu corporalibus. Dicitur. n. iudith ultimo. Da. b. igne & uermes in carnes eorum: sed uermes spiritualis non datur in carnem, sed magis in animam: ergo uermes, quo reprobis puniuntur, non est tantum spiritualis, sed etiam corporalis.

¶ 2. Item Lucē 13. dicit quaedam gl. quod per fletum quem dominus reprobis comminatur, potest probari uera corporum resurrectio, quod non esset, si fletus ille esset tantum spiritualis. ergo &c.

SED CONTRA est, quod uermes quo puniuntur reprobis,

reprobi, est immortalis, Isa. vi. Vermis eorum non morietur: sed nullum animal hēt ordinē ad immortalitatem, nisi hō. ergo vermis ille nō erit materialis.

RESPON. Dicendum, quod circa hoc Aug. li. 10. de ciu. Dei, ponit diuersas opiniones sic dicens: In panis malorum, & inextinguibilis ignis, & uicissimuis vermis ab alijs atque alijs, aliter atque aliter est expositus. Alij quippe utrumque ad animum retulerunt, alij utrumque ad corpus, alij ad corpus ignem, ad animam tropice uermem, quod esse creditur uel. Vnde sequentes Aug. dicimus quod vermis ille erit spiritualis, ut ipse remorsus conscientiae interius animam corrodens uermis dicatur, & similiter stertus erit spiritualis, ut ipse dolor stertus, etiam sine lacrymarum emissionē, ut stertus dicatur nō solum dolor animae, sed dispositio qua corpus disponitur, anima dolente.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod locutio illa tropica est, & sic possumus per carnes exponere animas impiorum qui carnales fuerunt.

AD SECUNDVM Dicendum, quod stertus corporalis modo praedicto sine lacrymarum emissionē sufficit ad ueritatem resurrectionis insinuandam: Si tamen sustineretur quod uermis & stertus essent corporales, posset dici quod diuina uirtute & uermis ille sustentaretur, & lacrymarum deperditio restauraretur.

QV AESTIO VI.

DEINDE queritur de sensibus sacrae scripturae:

¶ Et circa hoc quaruntur tria.

¶ Primo, utrum praeter sensus literales in uerbis sacrae scripturae alij sensus lateant.

¶ Secundo, De numero, sensuum in sacra scripturae.

¶ Tertio, utrum illi sensus inueniantur in alijs scripturis.

ARTICVLVS XIII.

Verum in eisdem uerbis sacrae scripturae lateant plures sensus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt quod in eisdem uerbis sacrae scripturae non lateant plures sensus, quia dictionibus semel sumptis non est utendum aequiuoce, uel multipliciter: sed pluralitas sensuum facit multiplicem locutionem, ergo in eadem locutione sacrae scripturae non possunt plures sensus latere.

¶ 2 Prae. Sacra scriptura ordinata est ad intellectum secundum illud ps. 8. Declaratio sermonum tuorum dat intellectum: sed multiplicitas sensuum obnubilat intellectum, ergo non debent in sacra scriptura multi sensus esse.

¶ 3 Prae. Id quod potest esse occasio erroris, dēt in sacra scriptura uitari: sed ponere alios sensus praeter literales in scriptura potest esse occasio erroris, quia quilibet posset exponere sacram scripturam secundum quod ipse uellet ad confirmationem opinionis suae, ergo non dēt esse plures sensus in sacra scriptura.

¶ 4 Prae. Aug. dicit 2. super Gene. ad litera. quod maior est sacrae scripturae auctoritas, quam omnis humani ingenii precipacitas, ergo ille sensus qui non

hēt auctoritatem ad aliquid confirmandum, non est conueniens sensus sacrae scripturae: sed nullus sensus praeter literalem hēt robur ad aliquid confirmandum, ut patet per Dion. in epist. ad Titum. Dicit enim, quod symbolica theologia, quae ex similibus procedit, nō est argumentatiua, ergo sacra scriptura alios sensus praeter literalem non habet.

¶ 5 Prae. Quicumque sensus ex uerbis alicuius scripturae trahitur, quem auctor non intendit, nō est sensus proprius, quia auctor per unam scripturam non potest intelligere nisi unum, quia non contingit plura simul intelligere, secundum Philosophum, ergo non possunt esse plures sensus proprii sacrae scripturae.

SED CONTRA est, quod dicitur Dani. 12. Pertran sicut plurimi, & multiplex erit scientia.

¶ 2 Prae. Hieron. dicit in prologo Bibliae, loquens de Apoc. In uerbis singulis multiplices latent intelligentiae.

RESPON. Dicendum, quod sacra scriptura ad hoc diuinitus est ordinata, ut per eam nobis ueritas manifestetur necessaria ad salutem: manifestatio autem, uel expressio alicuius ueritatis potest fieri de aliquo, rebus & uerbis, in quantum, si uerba significant res, & una res potest esse figura alterius.

Actio autem rerum non solum potest uerba accommodare ad aliquid significandum, sed et res potest disponere in figuram alterius, & secundum hoc in sacra scriptura manifestat ueritas dupliciter. Vno modo, secundum quod res significantur per uerba, & in hoc consistit sensus literalis. Alio modo, secundum quod res sunt figure aliarum rerum, & in hoc consistit sensus spiritualis, & sic sacra scriptura plures sensus competunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uarietas sensuum, quorum unus ab alio nō procedit, facit multiplicem locutionem: sed sensus spiritualis semper fundatur super literalem, & procedit ex eo, unde ex hoc quod sacra scriptura exponitur literaliter, & spiritualiter, non est in ipsa aliqua multiplicitas.

AD II. dicendum, quod secundum quod Aug. dicit in lib. de doctr. christia. Vtiliter est a Deo dispositum, ut ueritas in sacra scriptura cum aliqua difficultate manifestetur. Est enim hoc utile ad tollendum fastidium, quia ad ea quae sunt difficilia, maior surgit attentio, quae rectum colit. Similiter ex hoc tollitur superbiendi occasio, dum homo difficulter dupliciter sacrae scripturae capere potest. Similiter per hoc ueritas fidei ab inuisione infidelium defenditur. Vnde Dominus Matthaei 7. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, & Dion. Timotheum monebat, ut sancta ab immundis in contaminata seruariet, & ita patet quod expedit ueritate fidei sub diuersis sensibus in sacra scriptura tradere.

AD III. dicendum, quod sicut dicit Aug. in lib. de doctrina christi. Nihil est quod occultum in aliquo loco sacrae scripturae tradatur, quod non alibi manifeste exponatur. Vnde spiritualis expositio semper debet habere fulcrum in aliquo literalis expositione sacrae scripturae, & ita uitatur omnis erroris occasio.

AD IIII. dicendum, quod non est pro defectum auctoritatis, quod ex sensu spirituali non potest trahi efficax argumentum, sed ex ipsa natura similitudinum, in qua fundatur spiritualis sensus. Vna enim res pluribus simul esse potest, unde non potest ab illa, quando in scriptura sacra proponitur, procedi ad aliquam aliarum determinare, sed est fallacia consequentis. Verbi gratia, leo propter aliquam similitudinem significat

1. q. 7. ar. 9. ad 2. & a. 10. ad 1. & q. 10. ar. 1. c.

eat Christum & diabolum. Vnde per hoc quod aliquid de leone dicitur in sacra scriptura, ad neutrum potest fieri processus, in sacra scriptura argumentando.

AD QUINTVM dicendum, quod author principalis sacre scripturae est spiritus sanctus, qui in uno verbo sacre scripturae intellexit multo plura, quam per expositores sacre scripturae exponantur, vel discernantur: nec est etiam inconueniens, quod homo qui fuit actor instrumentalis sacre scripturae, in uno verbo plura intelligeret: quia propheta, ut Hier. dicit super Osee, ita loquebantur de factis presentibus, quod etiam intenderunt futura significare. Vnde non est impossibile simul plura intelligere, in quantum una est figura alterius.

ARTICVLVS XV.

Primum debeant distinguere quatuor sensus sacre scripturae.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod non debeant distinguere quatuor sensus sacre scripturae. Historicus vel literalis, allegoricus, moralis, & anagogicus. Sicut enim in sacra scriptura aliqua figurate dicuntur de Christo, ita etiam figurate dicuntur de multis aliis hominibus, sicut Dan. 8. per hircum capratum significatur rex grecorum: sed huiusmodi figuratae locutiones non faciunt aliquem sensum praeter literalem in sacra scriptura. ergo nec sensus allegoricus, per quem exponitur de Christo ea quae in figura ipsius praecesserunt, debet alius sensus ab historico poni.

¶ 2. Præ. Vna est ecclesia capitis & membrorum: sed sensus allegoricus videtur pertinere ad caput ecclesiae, scilicet Christum: sensus moralis videtur pertinere ad membra eius, scilicet fideles. ergo sensus moralis non debet ab allegorico distinguere.

¶ 3. Præ. Moralisis sensus est, qui ad morum instructionem pertinet: sed sacra scriptura in pluribus locis secundum literalem sensum mores instruit: ergo moralis sensus non debet distinguere a literali.

¶ 4. Præ. Sicut Christus est caput ecclesiae militantis, ita est caput triumphantis, nec est alius, & alius Christus. ergo nec sensus anagogicus, per quem aliqua exponuntur de ecclesia triumphante, debet esse alius ab allegorico, quo aliqua exponuntur de Christo & ecclesia militante.

¶ 5. Præ. Si isti quatuor sensus essent de necessitate sacre scripturae, qualibet pars sacre scripturae deberet hos quatuor sensus habere: sed hoc falsum est, ut n. Aug. dicit super Gene. ad literam. In quibusdam sensus literalis querendus est solus. ergo hi quatuor sensus non sunt de necessitate expositionis sacre scripturae.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 1. super Gene. ad literam. In omnibus libris sanctis oportet inueniri quae ibi aeterna inueniuntur, quae ibi facta narrantur, quae futura praenuntiantur, quae agenda praecipiantur. Primum autem pertinet ad sensum anagogicum: secundum ad historicum: tertium ad allegoricum: quartum ad moralem. ergo quatuor sunt sensus sacre scripturae.

¶ 2. Præ. Beda super Gen. in pri. dicit. Quatuor sunt sensus sacre scripturae, historia, quae res gestas loquitur: allegoria, in qua aliud ex alio intelligitur: tropologia, id est moralis locutio, in qua de moribus ordinandis tractatur: anagogia, per quam de summis & caelestibus tractatur ad superiora reducimur.

RESPON. Dicendum, quod distinctio istorum quatuor sensuum hoc modo accipi debet. Sicut enim dictum est, sacra scriptura veritatem quam tradit, du-

plicitate manifestat, per verba, & per rerum figuras. Manifestatio autem quae est per verba, facit sensum historicum, siue literalem, unde totum id ad sensum literalem pertinet, quod ex ipsa verborum significatione recte accipitur: sed sensus spiritualis, ut dictum est, accipitur, vel consistit in hoc, quod quaedam res per figuram aliarum rerum exprimentur, quia visibilia solent esse figura inuisibilium, ut Dionysius dicit. Inde est quod sensus iste qui ex figuris accipitur, spiritualis uocatur: veritas autem quam sacra scriptura per figuras rerum tradit, ad duo ordinatur, ad recte credendum, & ad recte operandum. Sic est sensus moralis, qui alio nomine tropologicus dicitur. Si autem ad recte credendum oportet distinguere secundum ordinem credibilium, ut n. Dionysius dicit 4. ca. cetera hierar. Status ecclesie medius est inter statum synagoga, & statum ecclesie triumphantis. Vetus ergo testamentum figura fuit noui, vetus simul & nouum figura sunt caelestium. Sensus ergo spiritualis ordinatur ad recte credendum, potest fundari in illo modo figuratiois, quo vetus testamentum figurat nouum, & sic est allegoricus sensus, vel typicus, secundum quod ea quae in veteri testamento cotigerunt, exponuntur de Christo & ecclesia: vel potest fundari in illo modo figuratiois, quo nouum simul & vetus significat ecclesiam triumphantem, & sic est sensus anagogicus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hircus, vel alia huiusmodi, per quae aliae personae a Christo inscripturis designantur, non fuerunt res aliquae, sed similitudines imaginariae ad hoc solum ostendae, ut illae personae significarentur. Vnde illa significatio, qua per illas similitudines personae ille, aut regna designantur, non pertinet nisi ad historicum sensum: sed ad Christum designandum est illa quae in re ueritate contigerunt, ordinantur sicut umbrae ad veritatem: & ideo talis significatio, qua per huiusmodi res Christus, aut eius membra significatur, facit alium sensum praeter historicum, allegoricum. Si alibi uero inueniatur, quod Christus significatur per huiusmodi imaginarias similitudines, alii significatio non excedit sensum literalem, sicut Christus significatur per lapidem, qui excelsus est de monte sine manibus. Dan. 2.

AD SECUNDVM dicendum, quod sensus allegoricus non solum pertinet ad Christum ratione capitis, sed etiam ratione membrorum: sicut quod per duodecim lapides electos de Iordane, Iosue 7. significatur duodecim Apostoli. Sed moralis sensus pertinet ad membra Christi, quantum ad proprios eorum actus, & non secundum quod considerantur ut membra.

AD TERTIUM dicendum, quod moralis sensus non dicitur omnis sensus, per quem mores instruitur, sed per quem instructio morum sumitur ex similitudine aliarum rerum gestarum. Sic enim moralis sensus est pars spiritualis, quod nunquam est idem sensus moralis & literalis.

AD QVARTVM dicendum, quod sicut sensus allegoricus pertinet ad Christum, in quo est caput ecclesie sic militantis iustificans eam, & gratiam infundens: ita & sensus anagogicus pertinet ad eum in quo est caput ecclesie triumphantis glorificans eam.

AD QUINTVM dicendum, quod quatuor isti sensus non attribuitur sacre scripturae, ut in qualibet eius parte sit in istis quatuor sensibus exponenda, sed quod istis quatuor, quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque uno tantum. In sacra scriptura praecipue ex prioribus, posteriora significantur, & ideo quatuor.

ar. 149. 155.

quandoque in sacra scriptura secundum sensum literalem dicitur aliquid de priori, quod potest spiritaliter de posterioribus exponi, sed non eouertitur. Inter omnia autem quae in sacra scriptura narrantur, prima sunt illa quae ad vetus testamentum pertinent, & ideo quae secundum literalem sensum ad facta veteris testamenti spectant, possunt quatuor sensibus exponi. Secunda uero sunt illa, quae pertinent ad statum praesentis ecclesiae, in quibus illa sunt priora quae ad caput pertinent, respectu eorum quae pertinent ad membra, quia ipsum corpus uerum Christi, & ea quae in ipso sunt gesta, sunt figura corporis Christi mystici, & eorum quae in ipso gerantur, ut in ipso. s. Christo exemplum uiuendi sumere debeamus. In Christo etiam futura gloria nobis praemonstrata est, unde ea quae ad literam de ipso Christo capite dicuntur, possunt exponi & allegorice referendo ad corpus eius mysticum, & mortaliter referendo ad actus nostros, qui secundum ipsum debent reformari, & anagogice, in quantum in Christo est nobis iter gloriae demonstratum. Sed quoniam secundum literalem sensum dicitur aliquid de ecclesia, non potest exponi allegorice: nisi forte ea quae dicuntur de primitiua Ecclesia, exponantur quantum ad futurum statum Ecclesiae praesentis, possunt tamen exponi moraliter, & anagogice. Ea uero quae moraliter dicuntur secundum sensum literalem, non consueverunt exponi nisi allegorice. Illa uero quae secundum sensum literalem pertinent ad statum gloriae, nullo alio sensu consueverunt exponi, eo quod ipsa non sunt figura aliorum, sed ab omnibus aliis figurata.

ARTICVLVS XVI.

Verum in alijs scripturis predicti sensus distinguantur qui debeant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod in alijs scripturis predicti sensus distinguantur. Sensus enim spirituales in sacra scriptura accipiuntur ex quibusdam similitudinibus: sed in alijs scientijs proceditur etiam ex quibusdam similitudinibus, ergo in scripturis aliarum scientiarum possunt sensus plures inueniri.

¶ 2 Praet. Poeticae artis est veritatem rerum aliquibus similitudinibus fictis designare. ergo uidetur quod & in dictis poetarum sensus spirituales inueniantur, & non solum in sacra scriptura.

¶ 3 Praet. Phil. dicit, quod qui dicit unum, quodam modo multa dicit. ergo uidetur quod in alijs scientijs in uno sensu possunt designari plures, & sic non solum sacra scriptura hos sensus spirituales habet.

SED CONTRA est, quod dicit Gre. 22. moralium. Sacra scriptura omnes scientias atque doctrinam ipso etiam locutionis suae more transcendit, quia uno eodemque sermone dum narrat gestum, prodat mysterium.

RESPON. Dicendum, quod spiritualis sensus sacrae scripturae accipitur ex hoc, quod res cursum suum peragentes significant aliquid aliud, quod per spirituales sensus accipitur. Sic autem ordinantur res in cursu suo, ut eis talis sensus possit accipi, quod eius solius est qui sua prouidentia res gubernat, qui solus Deus est. Sicut enim homo potest adhibere ad aliquid significandum aliquas uoces, uel aliquas similitudines fictas, ita Deus adhibet ad significandum aliquorum ipsius cursuum rerum suarum prouidentiam subiectarum. Significare autem aliquid per uerba, uel per similitu-

Adnes factas ad significandum, tantum ordinatas, non facit nisi sensum literalem, ut ex dictis patet. Unde in nulla scientia, humana industria inuenta proprie loquendo, potest inueniri nisi literalis sensus, sed solum in ista scriptura, cuius spiritus sanctus est auctor, homo uero instrumentum, secundum illud psal. 44. Lingua mea calamus scribae &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in alijs scientijs proceditur ex similibus argumentando, non quod ex uerbis, quibus unares significatur, significetur, & alia res.

AD SECUNDVM dicendum, quod fictiones poeticae non sunt ad aliud ordinatae nisi ad significandum, unde talis significatio non supergreditur modum literalis sensus.

AD TERTIVM dicendum, quod qui dicit unum, quodammodo dicit multa, scilicet in potentia, secundum quod conclusiones sunt potentia in principijs. Ex uno enim principio multae conclusiones sequuntur, non quod in alijs scientijs per modum significationis quod dicitur de una re, simul de alijs intelligatur, ut significatum, licet inde trahi possit per argumentationem &c.

QVAESTIO VII.

QVAESTIO est de opere manuali, circa quod quaeruntur duo.

¶ Primo, Vtrum operari manibus sit in praeepto.
¶ Secundo, Vtrum ab hoc praeepto excusentur illi, qui spiritualibus operibus uacant.

ARTICVLVS XVII.

Vnum operari manibus sit in praeepto.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod operari manibus sit in praeepto, 2. ad Thess. 3. Si quis non uult operari, non manducet. Audiui mus, enim &c. gl. Quod ideo praecipio, quia audiui mus, ergo &c.

¶ 2 Praet. Aug. in lib. de opere monachorum. Audiant ergo quibus hoc praecipit Apostolus, qui non habent hanc potestatem.

¶ 3 Praet. Nullus debet excommunicari, ut iura dicunt, nisi pro mortali: sed nullus peccat mortaliter nisi contra praeeptum faciens. cum ergo ille qui cessat ab opere manuali, iure possit excommunicari, ut patet per illud quod dicitur 2. ad Thess. 3. Si quis non obedierit uerbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. uidetur ergo quod operari manibus sit in praeepto.

¶ 4 Praet. Ille qui peccauit tenetur poenam debitam pro peccato subire ex necessitate praeepti: sed omnes in Adam peccauerunt, ad Roma. 5. poena autem peccati Adae est labor manualis, Gene. 3. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. ergo omnibus est praeeptum manibus laborare.

¶ 5 Praet. Ad Ephesios 4. Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis. gl. Laboret operando non solum per seruos, sed etiam manibus: illud autem quod ad omnes pertinet, est praeeptum, non consilium. ergo &c.

¶ 6 Praet. Labor manualis necessarius est ad sustentationem uitae corporalis, sicut actus uirtutum sunt necessarii ad sustentationem uitae spiritualis: sed actus uirtutum sunt in praeepto. ergo & laborare manibus.

¶ 7 Praet. Illud ad quod sequitur peccatum mortale, non quodlibet. S. Tho. G po-

potest sine peccato mortali fieri: sed ad non laborare sequitur non manducare, quod quique est peccatum mortale. 2. ad Thesla. 3. Qui non operatur, non manducet. ergo non operari manibus est peccatum mortale. ergo eius oppositum est in precepto.

SED CONTRA. Non est contrarium precepto, uel consilio preceptum Domini, uel consilium: sed Dominus uel precipiendo, uel consulendo, dicit Matthai 6. Nolite solliciti esse animarum uestrarum &c. Huic autem contrariatur labor manuum, quia qui laborant manibus, solliciti sunt de necessariis corporis. ergo labor manuum non est in precepto.

¶ 2. Præ. Lex uestra, quantum ad præcepta moralia sufficienter continebat quæ necessaria sunt ad salutem. Vnde Dominus Matthai 18. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata, & loquitur de mandatis decalogi. Vnde subdit, Non homicidium facies. Non furaberis: sed in preceptis ueteris legis nihil continetur de labore manuum. ergo labor manuum non est in precepto.

¶ 3. Præ. Ad præcepta seruanda omnes tenentur: sed ad labores non manuum omnes tenentur, alias qui sunt diuites, & manibus non laborant, mortaliter peccarent. ergo labor manuum non est in precepto.

¶ 4. Præ. Ad præcepta non magis tenentur religiosi, quam seculares: sed ad laborandum manibus uidentur magis tenere religiosi, quam seculares. Vnde Aug. in lib. de operibus monachorum, monachos reprehendit, quia non laborant, non autem alios. ergo &c.

¶ 5. Præ. Usus liberalium artium nobilior est quam mechanicarum, qui in opere manuali consistit: sed usus liberalium artium non est in precepto. ergo multo minus labor manuum.

RESPON. Dicendum, quod iudicium de uaqueque re sumendum est secundum finem, ad quem ordinatur. Labor autem manuum ad tria esse utilis inuenitur. Primo, ad otium tollendum. unde Hiero. ad Rusticum monachum. Semper aliquid operis facito, ut te diabolus inueniat occupatum, & quod intelligat de opere manuali, patet per illud quod subiungit. Vel fuscillam texe iunco, & postea subdit, In desideriis est omnis otiosus. Secundo, ad corpus domandum, unde 2. ad Cor. 6. aliis carnis mactationibus coniungit, ubi dicitur, In laboribus, si operum, quia manibus suis operabatur. & subiungit. In uigiliis, & ieiuniis &c. Tertio, ordinatur ad querendum uictum. Actuum 2. Ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum erant, ministrauerunt manus iste. Si ergo consideretur labor manuum secundum quod ordinatur ad tollendum otium, uel corpus domandum, sic idem iudicium est de labore manuum, & de aliis exercitiis ad eadem ordinatis. Non enim est in precepto quod tollatur otium tali, aut tali occupatio, sed sufficit ad otium tollendum, quacumque licita occupatio ab otio quis desistat, & sic occupatio laboris manuum non est in precepto, considerato hoc fine. Et similis est ratio de labore manuum secundum quod ordinatur ad corpus domandum, quia multis exercitiis corpus domari potest, sicut uigiliis, ieiuniis, & multis huiusmodi. Vnde nullum eorum in quantum ordinatur ad talem finem, est in precepto in speciali, quamuis in generali sit in precepto corpus domare quacumque exercitio, quo mortifera concupiscentia reprimatur. Sed in autem quod ordinatur ad uictum querendum, sic uidetur esse in precepto. Vnde dicitur 1. ad Thesla. 4. Operemini manibus uestris sicut præcipi-

mus uobis: nec solum in precepto iuris positum, sed etiam iuris naturalis. Ista enim sunt de lege naturalis, ad quæ homo ex suis naturalibus inclinatur. Sicut autem ex ipsa dispositione corporis patet, homo naturalem ordinationem habere ad opus manuum, propter quod dicitur, Job 5. Homo ad laborem nascitur, & auis ad uolandum. Cum autem alii animalibus natura sufficienter prouiderit in his que ad sustentationem sue uite pertinent in cibis, & arboribus, & tegumentis homini in his non prouidit, ipse est præditus ratione, per quam sibi potest prouidere in omnibus supradictis, unde & erit sibi locum omnium prædictorum manus conueniens ad diuersa opera quibus conceptiones rationis diuersis artificibus creantur, ut dicitur 14. de animalibus. Scien dum tamen est, quod duplex est preceptum legis nature, quoddam quod ordinatur ad tollendum defectum unius singularis personæ, uel spirituale, sicut de actibus uirtutum: uel corporale, sicut preceptum quod Dominus dedit homini, Gen. 2. De omnibus uero quod est in paradiso comedere, &c. Aliud uero est quod ordinatur ad tollendum defectum totius speciei, sicut hoc quod dicitur Gen. 1. Create, & multiplicamini, & replete terram. In hoc preceptum actus generationis, quo natura saluatur & multiplicatur. Hoc autem interest inter hæc duo genera preceptorum, quia primum preceptum legis nature quilibet tenetur singulariter obseruare, & ad secundum preceptum non tenetur quilibet singulariter. In his enim quæ pertinent ad speciem, omnes homines computandi sunt quasi unus homo. Participatio enim speciei plures homines sunt unus homo, ut dicit Porphyrius in ea de specie. Sicut autem homo unus habet diuersa membra, quibus occupatur in diuersis officiis ordinatis ad tollendum proprium defectum, quæ non possunt omnia per unum membrum exerceri, sicut oculus uidet totum corpus, & pes totum corpus portat, ita oportet esse in his quæ ad totam speciem pertinent. Non enim sufficeret unus homo ad exercenda omnia, quibus humana societas indiget, & ideo diuersis officiis oportet occupari diuersos, ut dicitur ad Romanos 12. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus &c. Hæc autem diuersificatio humanum in diuersis officiis contingit. Primo, ex diuersa uina prouidentia, quæ ita hominum status differunt, ut nihil unquam deesse inueniatur de necessariis ad uitam. Secundo, etiam ex causis naturalibus, ex quibus contingit quod in diuersis hominibus sunt diuersæ inclinationes ad diuersa officia, & ad diuersos modos uiuendi. Quia ergo labore manuum aliquis potest subuenire & proprio defectui, & alio, cum non possit unus homo in omnibus sufficere, sed indiget alieno auxilio, patet quod preceptum de labore manuum quodammodo in utroque genere prædicto, uel preceptorum continetur. In quantum enim labore manuum unius subuenitur necessitatibus aliorum, sic pertinet ad secundum genus naturalium preceptorum. In quantum autem aliquis per hoc suis necessitatibus subuenit, pertinet ad primum genus, sicut preceptum de comedendo. Preceptum autem quod ordinatur ad tollendum defectum corporalem, non obligat ad defectu existentem: unde si esset aliquis qui possit uere sine cibo, non obligaretur precepto de comedendo. Sic ergo preceptum de labore manuum non obligat aliquem singulariter: sed in quo ordinatur ad tollendum defectum eodem aliquo modo, non est quod

quod ordinatur ad tollendum proprium nisi defectu existente. & ideo ille q. habet unde licite uiuere possit, non tenetur manibus operari: qui autem non habet unde alias uiuat, vel nisi aliquo illicito negotio uictum acquirat, tenetur manibus laborare. & hoc patet per Apostolum in tribus locis, ubi de manuum operatione preceptum datur. Primo, ad Eph. 4. ubi prohibendo furtum, iniungit manuum operationem. Quia si furabatur, iam non furetur, magis autem laboret manibus suis. Secundo, 1. ad Thes. 4. ubi precepit laborem manuum, prohibens concupiscentiam rerum alienarum. Operemini, inquit, manibus uestris, sicut precepimus uobis, ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Tertio, 2. ad Thes. 3. ubi precepit operationem manuum, prohibens turpia negotia, quibus aliqui uictum querebant. Audiuimus, inquit, inter uos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Qui facta cura sibi necessaria prouident: & subiungit. His autem qui huiusmodi sunt, denuntiamus & obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes, panem suum manducant. Sciendum etiam est, quod sicut uisus est principalior inter alios sensus, ratione cuius omnes alij sensus nomen uisus fortiterunt, ut Aug. dicit in manus, quia ad plurima opera necessaria est, ad organum organorum in 3. de aia. & ideo per operationem manuum intelligitur non solum quod manibus fit, sed quocumque corporali instrumento, & breuiter quodcumque officium homo agit, de quo licite possit uictum acquirere, sub labore manuum comprehenditur. Non enim uerum rationabile quod magistri artis mechanicæ possunt uiuere de arte sua, & magistri artium liberalium non possunt uiuere de arte sua. Similiter & aduocati possunt uiuere de parrocinio quod præstant in causis: & similiter est de omnibus alijs licitis occupationibus. Quia ergo preceptum est, sed non omnes obligat, ideo ad utraque rationes respondendum est.

AD PRIMUM ergo & ad secundum patet solutio ex dictis, quia concedimus laborem manuum esse in precepto, non tamen omnes ad hoc singulariter obligari.

AD III. Dicendum, quod sicut ex dictis patet, Apostolus loquitur in casu illo, quando prætermisso labore manuum, de fœdis negotiis sibi uictum acquirere, in quo casu obligabantur ad preceptum seruandum, & ideo digni erant excommunicari.

AD IIII. dicendum, quod uerba illa Dei, magis sunt prænantiantis penam, quam præcipientis satisfactionem. Unde præmisit. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi, & similiter mulieri dixit. In dolore paries filios, & ideo non sequitur quod ad laborandum quilibet homo teneatur ex necessitate precepti, alias sequeretur quod quilibet teneretur ad agriculturam, de qua Dominus ibi facit mentionem.

AD V. dicendum, quod uita spiritualis a nullo potest conseruari nisi per actus uirtutum, & ideo quilibet obligatur ad seruanda precepta quæ sunt de actibus uirtutum: sed uita spiritualis a multis potest conseruari sine hoc quod manibus operentur, & ideo quamuis sit generaliter in precepto, non tamen quilibet ad obseruationem eius tenetur.

AD VI. dicendum, quod non manducare non est peccatum mortale, nisi quando sine manducatione uita seruari non potest, tunc enim aliquis non manducando seipsum occideret. Et similiter non oportet quod

aliquis peccet non laborando manibus, nisi quando alias vitam seruare non possit, nisi illicitis curis: & ideo cum illicitæ cure sint modis omnibus fugiendæ, sub eadem distinctione posuit apostolus non manducare, & non operari, dicens. Qui non uult operari, non manducet:

AD PRIMUM autem eorum quæ in contrarium obiciuntur, dicendum, quod non prohibet Dominus Apostolis omnem sollicitudinem, sed de his quæ pertinent ad uictum corporis, alias ipse loculos non habuisset, sed prohibet sollicitudinem suffocantem, qua mens suffocatur duplitter. Vno modo, ut in rebus temporalibus finem ponat rectæ operationis, & hoc Deus prohibet. Unde Aug. dicit in li. de operibus monachorum, exponens illud. Nolite soliti esse &c. Non ut ista non procurent quærum necessitatis est, quod honeste poterunt, sed ut ista non intueantur, & propter ista faciât quicquid in prædicatione euangelij facere iubentur, & haberet in gl. ad Thes. 4. Secundo, suffocatur mens prædicta sollicitudine, quando fiduciam de Deo amittit, & hoc Dominus prohibere intendit. Unde dicit glossa super illud Matthe. sexto. Hoc exemplo non prohibet prouidentiam & laborem, sed de auid & illis, sed sollicitudinem ut tota fiducia nostra sit in Deo, per quam & aues sine cura uiuunt.

AD SECUNDUM dicendum, quod non omnia quæ sunt in precepto continentur explicite in preceptis decalogi, sed ea possunt reduci cum implicite in eis continentur, & sic preceptum de labore manuum per quem uita corporalis conseruatur, & re ducitur ad hoc preceptum. Non occides, sicut etiam preceptum de manducando: uel ad hoc preceptum. Non furtum facies, quo omne illicitum lucrum, quod per laborem manuum euitatur, prohibetur.

AD TERTIUM dicendum, quod in quolibet precepto duo sunt consideranda, scilicet precepti, & possibilitas obseruandi: quia omnia precepta cuiuslibet legis sunt ordinata ad aliquod bonum inducendum, uel malum tollendum, nec aliquid impossibile præcipi potest. Unde dicit Hier. Qui dicit Deum aliquid præcepisse impossibile, anathema sit. Si ergo sit tale preceptum quod nullo modo reddi possit impossibile obseruandum, & sine eo finis intentus haberi non possit, obligatio illius precepti semper manet, sicut est in preceptis de actibus uirtutum, quia ad minus actus interiores semper sunt in hominis potestate, & sine eis uita spiritualis conseruari non potest, ut dictum est. Duobus ergo modis preceptum de oratione manuum obligationem amittit. uno modo, quando aliquis redditur impotens ad laborandum propter corporis imbecillitatem. Alio modo, quando finem huius precepti, scilicet conseruationem corporalis uitæ consequi potest sine labore manuum, ut ex dictis patet.

AD QUARTUM dicendum, quod ad laborem manuum per se loquendo, æqualiter religiosi & seculares tenentur, quod patet ex duobus. Primo ex uerbo Apostoli secunda ad Thes. 3. ubi ponit de opere manuum preceptum, dicens. Subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinate, & cetera. Fratres enim omnes christianos uocat: non enim tunc temporis aliqui religiosi determinati erant. Secundo patet ex hoc, quod religiosi non tenentur ad alia quam seculares, nisi ad ea quibus se ex uoto obligauerunt, sed per accidens contingit, quod hoc preceptum

magis tangit religiosos quam alios, & hoc dupliciter. Primo, quia religiosi in paupertate viuunt, unde facilius potest eis accidere quod non habeant unde viuunt, quam aliis secularibus. Secundo, ex statuto regulae in aliquibus ordinibus. Unde dicit Hieronimus in epistola ad Rusticum monachum: Aegyptiorum monasteria hunc tenent morem, ut nullum absque opere & labore suscipiant, non tam propter victus necessaria, quam propter anime salutem, ne vagetur pernitiosis cogitationibus, sicut etiam ad vigilias & alia quibus domatur corpus, tenentur quandoque religiosi ex statutis suis, ad quae seculares non tenentur.

Ad quintum dicendum, quod quamuis usus liberalium artium sit nobilior, non tamen ita est necessarius ad vitam corporis sustentandam. Et praeterea sub operatione manuum comprehenditur, sicut ex dictis patet &c.

ARTICVLVS XVII.

Utrum illi qui spiritualibus operibus uacant, excusentur a labore manuum.

32. q. 187. ar. 1. 0.

CIRCA secundum sic proceditur. Videtur quod illi qui spiritualibus operibus uacant, non excusantur a labore manuum. enim ad Theol. 3. sup illud. Si quis non vult operari, non manducet, dicit gl. Aug. Dicunt quidam de operibus spiritualibus hoc Apostolum praecipisse, & postea subdit. Sed si per se conantur & sibi, & ceteris caliginem obducere, ut quod charitas utiliter monet, non solum facere nolint, sed nec intelligere: & ita uidetur quod per spiritualia opera a labore manuum non excusentur.

¶ 2. Prae. Inter omnia spiritualia maxima sunt oratio, lectio, & praedicatio: sed per ista opera non excusantur aliqui a labore manuali. ergo &c. Probatio media. Aug. dicit in libro de operibus monachorum. Quid agant, qui operari corporaliter non lunt, seire desidero &c. uacant orationibus inquit, & lectionibus, & uerbo Dei. & postea subdit. Sed si ab his amouendi non sumus, nec manducandum est, nec est preparandum. Si autem ab ista uacare seruos Dei certis intervallis temporum infirmitatis necessitas cogit, cur etiam non praecipis apostolicis obseruandis aliquas partes temporum deputamus? Et quantum ad orationes dicit. Citius exauditur una obedientis oratio, quam decem milia contemnentis. Quantum uero ad psallentes, subdit. Cantica diuina cantare, etiam manibus operantes facile possunt, & ipsam laborem diuino tamquam celeumate consolari. Quantum uero ad legentes subdit. Qui autem dicunt se lectioni uacare, nonne illic inueniunt quod praecipit Apostolus? Quare est ergo ista peruersitas, lectioni non obtemperare, dum uult ei uacare? Quis enim nesciat tanto canto quemcumque proficere cum bona legit, quoadus, citius facit quod legit? Quantum uero ad praedicatores subiungit. Si autem alicui sermo est erigitus, & ita se occupat ut manibus operari non uacet, numquid omnes possunt in monasterio uenientibus ad se uel diuinas lectiones exponere, uel de aliquibus disputationibus salubriter disputare? Quando ergo non omnes possunt, cur sub hoc obrentui omnes uacare uolunt? Quamquam & si omnes possent, uicissitudinem facere deberent, & non solum ut ceteri a necessariis actibus occuparentur, sed quia sufficit ut pluribus audientibus unus loquatur.

¶ 3. Prae. Clerici maxime operibus spiritualibus occupantur: sed ipsi tenentur ad laborem manuum, ergo &c. Probatio media. Distinctio. Clericus uicium, aut uicium sibi artificum, uel agriculturae, abique officii sui dumtaxat detrimento, praeparat. Item in alio capitulo. Clericus qui uerbo Dei creditur, est, artificum uicium querat. Idem, Omnes clerici, qui ad operandum ualidi sunt & artificia, & literas discant.

¶ 4. Prae. Religiosi qui omnia reliquerunt, maxime operibus spiritualibus uacant: sed tales tenentur ad manuum laborem. ergo &c. Probatio media. Luc. 12. Vendite quae possidetis, & uenite ad me, & uos facite meos discipulos. Non tantum cibos uestris communicare pauperibus, sed etiam ueritate possessiones uestras, ut omnibus uestris fructibus pro domino spretis, postea labore manuum operemini unde uiuatis, & elemosinam faciant.

¶ 5. Prae. Decretum dicit distinctio 22. quod ille est haereticus, qui facit contra statutum ecclesiae Romanae: sed illi qui mendicant non laborant propriis manibus, faciunt contra statutum Galat. 3. 22. qui uidentes summi sacerdotes & scribas ecclesiae statuit, quod inter eos qui communi ueritate ueritate uolunt, nullus egenus inueniatur. ergo religiosi propter opera spiritualia non excusantur a labore manuum: immo si mendicant, sunt haeretici.

¶ 6. Prae. Ille qui se exponit periculo mortis, peccat quasi tentans Deum, sicut si quis uideret ursu uenire in furia, & deponeret arma quibus posset se defendere, tentaret Deum: sed ille qui relinquit oia, & non laborat manibus, abijcit a se necessaria uictus, quibus reficitur consumptioni quae fit in corpore pro calore naturali. ergo talis peccat quasi tentans Deum.

¶ 7. Prae. Ad Phil. 3. dicit. Apo. Imitatores mei estote fratres: sed ipse quamuis praedicaret, & operibus spiritualibus uacaret, nihilominus opere manuum uictum querebat, 2. ad Theol. 3. Ipse scitis quem ad modum & uos oportet imitari nos, quoniam non iniquitatem suimus apud uos, neque gratiam in uideamus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem uestrum grauatemus ego &c.

¶ 8. Prae. Gen. 23. sup illud. Confirmatus est ager & dicit glo. pro perfectus praedicator animam suam abscindit sub bonae operationis & contemplationis regimine, ita & illi qui operibus spiritualibus insistant per contemplationem, debent et operibus exterioribus uacare per actionem, & sic opera spiritualia non excusant a labore manuum.

SED CONTRA. Luc. 9. Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, dicit gl. Dominus docet minor bona pro maioribus esse dimittenda: sed opera spiritualia sunt maiora bona quam opera manualia. ergo debet haec praetermittere propter illa.

¶ 2. Prae. Opera pietatis sunt potiora, quam exercitia corporalia, 1. ad Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia ualeat: sed opera misericordiae, & pietatis sunt diuina. Unde, ut uacetur praedicationi, Actuum 6. Non estandum nos relinquere uerbum Dei &c. Luc. 9. Si ne mortuos sepelire mortuos suos: tu autem uacat, & annuntia regnum Dei. ergo multo fortius propter praedicationem, & alia opera spiritualia est dimittendum opus manuale, & alia quae ad exercitiationem pertinent corporalem.

¶ 3. Prae. 2. ad Timotheum 2. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. glo. Illa sunt secularia negotia, quibus animus occupatur, colliguntur.

de pecunie cura: sed qui operantur manib. hēnt curam de colligenda pecunia. ergo implicatur ne gorijs secularibus, & ita illi qui militant Deo in spiritalibus operibus, non debent operib. manuum occupari.

art. 17. c. & 20. g. 10.

RESPON. Dicendum, quod veritas huius questionis apparet ex his, quae in superiori questione sunt dicta. Distum est enim supra, quod illi tantum obligantur ad observationem huius precepti. de opere manuum, qui non habent alias unde licite uiuere possint: & ideo qui spiritalia opera exercent, & possunt alias licite uiuere quam de labore manuum, non tenentur manibus laborare. Vnde distinguendum uidetur de operibus spiritalibus. Sunt enim quaedam bona spiritalia quae in bonum commune cedunt, quaedam uero quae ad singularem profectum facientis pertinent. Eis autem qui in spiritalibus operibus occupantur ad utilitatem communem pertinentibus debet prouideri de his, quorum utilitati deseruiunt, quod patet per auctoritatem i. ad Corin. 9. Si nos uobis spiritalia seminamus, magnum est si carnalia uestra metamus. Hoc etiā patet per rationem, quia utilitas spiritalis praefertur corporali. Eis autem qui utilitati communi deseruiunt, in temporalibus debetur sustentatio ex proprio labore, quo utilitati communi deseruiunt: sicut patet de militibus, qui pro pace reipublicae militant, unde i. Cor. 9. Quis militat suis stipendijs unquam? Vnde multo magis qui in spiritalibus bonum promouent, in tali ministerio sustentari possunt, & sic non tenentur manibus laborare. Sūt autem quatuor opera spiritalia, quibus communis utilitas promouetur, & ex hoc eis stipendia debentur. Primum est occupatio in iudicijs ecclesiasticis exequendis. Dicitur enim ad Roman. 13. de potestate seculari, quae iudicium seculare exercet. Ideo & tributa praestatis scilicet iudicibus: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes uobis. Et propter hoc Aug. dicit in lib. de operibus monachorum, quod debent manuum operibus insistere illi dūtaxat, qui ab ecclesiasticis occupationibus uacant, unde & se excusant a labore manuum propter iudicia ecclesiastica, quibus occupabatur, dicens. Quamquam dicere possumus, Quis militat suis stipendijs unquam & car. tamen Dominum nostrum Iesum Christum testem in uoco sup. animam meam, quoniam quantum ad meum attinet commodum, multo mallē per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monasteriis constitutum est, aliquid operari manibus, & certas horas habere ad orandum & legendum, aut aliquid de diuinis literis agendum liberis, quam tumultuosissimas perplexitates aliarum causarum pati de negotijs secularibus, uel iudicando dirimendis, uel interueniendo precipiendis. Secundum opus spirituale, quod in bonum commune redundat, est opus praedicationis, quo fructus animarū in populo procreatur: & ideo, ut dī i. ad Cor. 9. Dominus ordinauit his, qui euangelium annuntiant, de euangelio uiuere. Nec debet hoc referri rātum ad illos qui habent auctoritatem praedican-di, sicut sunt praetati, sed etiam ad eos qui qualitercumque licite praedicant ex commissione praetatorum: quia stipendia non debentur potestati, sed operi & labori, ut dī 2. ad Timoth. 2. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. glo. f. praedicatorum qui in agro ecclesiae lectione uerbi excollit corda auditorum: nec tantum illi qui praedicant, possunt de euangelio uiuere, sed etiam illi

A qui eis ministrant ad hoc officium cooperantes, quod patet ad Roma. 15. Si spiritalium participes facti sunt gentiles, debent etiam in carnalibus ministrare eis, gl. eorum. f. Iudaeorum, qui miserunt praedatores ab Hierosolymis. Vnde etiam illi qui praedatores mittunt, possunt de fructu euangelij uiuere. Tertium opus spirituale quod cedit in bonum cōe, sunt orationes, quae fiunt in horis canonicis ad salutem ecclesiae, ut auertatur ira Dei a populo, Ezech. 13. Non opposuistis nos murum pro domo Israel, ut staretis in praedio in die dñi. gl. Praed. d. micantes, & diuinae sententiae resistentes. Et ideo dicitur i. ad Cor. 9. quod qui altario deseruiunt, cū altario participant, & de his duobus operibus dicit Aug. in li. de operibus monachorum. Si euangelij stae sunt, fateor habent potestatem. f. uiuendi de stipendijs fidelium, quia de hoc loquitur. Si ministri altaris, dispensatores sacramentorum sunt: unde sibi istam non arrogant, sed uedicant potestatem. Quartum opus spirituale quod redundat in bonum commune, est elucidatio sacre scripture. Qui. n. elucidationi sacre scripture uacant ad alios instruendum, possunt de hoc opere spiritali uiuere i. ad Tim. 5. Qui bene praesunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime autem qui laborant in uerbo & doctrina. gl. Ut eis spiritaliter obediant, & exteriora ministrent. Qui laborant in uerbo: gl. in exhortatione scientium, & doctrina nescientium, & hoc et planius dicit Hiero. ad Vigilantium. Hec in Iudaea usque hodie perseverat consuetudo non solum apud nos, sed etiam apud Hebraeos, ut qui in lege domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra nisi solum Deum, synagogarum totius orbis foueantur ministerijs. Patet ergo quod illi qui praedictis operibus spiritalibus uacant, non tenentur manibus laborare. De his autem qui uacant spiritalibus, quae non directe in bonum commune redundant, sed in bonum faciēdis, sicut sunt orationes priuatae, ieiunia, & huiusmodi, distinguendum est, quia aut illi qui in religione istis operibus occupantur, habent in saeculo unde uiuerent sine labore manuum, aut non. Si sic, tales cum ad religionem ueniunt, non tenentur manibus laborare: unde Augustinus in libro de operibus monachorum. Si habebat aliquid in hoc saeculo, quo facile sine opificio sustentarent uitam suam, quod conuersi ad Deum indigentibus dispersi sunt, & credenda eorum infirmitas & ferenda. Solent. n. tales languidius educati laborem corporalem sustinere non posse. Si autem in saeculo opifices fuerint de labore manuum uiuentes, tunc ex duplici causa uenientes ad religionem possunt laborem manuum intermittere. Vno modo ex pigritia operandi uolentes in otio uiuere, & tales peccant, & hoc est quod dicit Augustinus in praedicto libro. Plerumque ueniunt ad professionem seruitutis Dei & ex professione serui, & uita rusticana, & ex opificio exercitatione & plebeio labore, & postea subdit. Tales ergo secundum quod minus operantur, de infirmitate corporis excusari non possunt: praeterea quod pe uita consuetudine conuincuntur, & interponit. Non. n. apparet, utrum ex proposito seruitutis Dei uenerint, an uitam inopem & laboriosam fugientes. Alio modo, intermittit aliquis opus manuale ex intentione diuini amoris, quoad opus contemplationis quasi continue eleuatur: tales cum spiritu Dei agantur, non peccant, quia ubi spiritus domini, ibi libertas. Vnde Gregorius dicit super Ezechielem. Contemplatiua uita est charitatem Dei & pxi-

Quodlib. S. Tho. G 3 mi

mi toto corde retinere ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inherere, ut nihil iam agere libeat, & hoc idem habetur in quadam gl. Gene. 23. Confirmatus est ager &c. Contemplativa uita a cunctis actionibus funditus diuidit. & hoc est quod habetur Matthæi 6. in gl. super illud. Considerate uolatilia cæli &c. Sancti uiri uibus comparantur, quia cælum petunt, & quidem ita re moti sunt a mundo, ut iam in terris nihil agant, nihil laborent, sed sola contemplatione iam in cælo degunt.

Ad primum ergo dicendum, quod glossa illa sumitur ab Augustino de operibus monachorum, qui librum illum scripsit contra quosdam monachos, qui dicebant quod non licebat seruis Dei manibus laborare, & hoc quod dicit Apostolus, Qui non uult operari, non manducet, exponebant de opere spirituali, quam positionem Augustinus in li. illo multipliciter improbat. Unde dicendum est, quod illud Apostoli. Qui non uult operari, non manducet &c. de opere manuali intelligitur, non tamen sequitur quod huiusmodi impletionem præcepti omnes teneantur: ipse enim non tenebatur, unde præmisit, non quasi non habuerimus potestatem, scilicet, sumptus accipendi & uiuendi sine labore manuum. Unde patet, quod glossa illa non est ad propositum.

Ad secundum dicendum, quod in omnibus operibus que tangit obiectio, distinguendum est, quia uel possunt esse quasi publica opera, uel priuata. Loquitur autem Augustinus de illis operibus spiritualibus, secundum quod sunt opera priuata. Intelligit enim de orationibus & canticis priuatis, non de his que in ecclesia solemniter celebrantur, quod patet ex hoc quod dicit, quod possunt simul qui manibus operantur, diuina cantica cantare, quod non esset conueniens, si de horis canonicis intelligeretur. Similiter quod dicit de lectionibus, loquitur de illis qui uacant lectioni ad consolationem propriam raptum, sicut in monasteriis monachi faciunt, non autem de illis quorum uita studio scripturarum deputatur ad suam, & aliorum instructionem. Non est enim dubium quod per laborem manuum studium impediretur. Similiter quod dicit de prædicatione, intelligendum est de illis qui non publice prædicant, sed aliqua uerba edificatoria hominibus ad se uenientibus loquuntur, sicut sancti patres in eremo facere consueuerunt, & hoc patet ex ipsis uerbis supra inductis, unde et dicit. Si sermo erogandus est &c. quia ut dicit gl. 1. Corin. 2. super illud. Sermo meus, & prædicationis mea, sermo est qui priuatim fiebat, sed prædicationis que fiebat in communi.

Ad tertium dicendum, quod decretum loquitur de illis clericis, quibus non sufficiunt oblationes & elemosynæ, que eis a fidelibus fiunt, uel ecclesie facultates. Eadem enim ratio est de illis qui uiuunt de facultatibus ecclesie, & de illis qui uiuunt particulariter de elemosynis, quia facultates ecclesie elemosynæ sunt, & ad sustentationem pauperum dantur. Unde dicit gl. super illud Isaiæ 3. Et rapina pauperis in domo uestra. In domibus principum rapina pauperum est, dum ecclesie opes sibi thesaurizant, & in deliciis abutuntur, que ad sustentationem pauperum dantur. & de hoc habetur 12. q. 1. propter quod etiam dicitur 3. q. 2. Sacerdos. Quod sacerdos cui dispensationis cura commissa est, cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, & si deliter dispensat accepta, quia omnia sua aut reliquit parentibus, aut distribuit pauperibus, aut ecclesie rebus adiunxit, & se in numero pauperum

paupertatis amoris confirmat, ut unde pauperibus subministrat, inde & ipse tamquam pauper uoluntarius uiuat. Et sic patet, quod clerici qui de ecclesie rebus uiuunt, eandem rationem uiuendi eis habent, sicut illi qui facultatibus carentes de elemosynis sibi datis uiuunt.

Ad quartum dicendum, quod glossa illa non imponit necessitatem his qui sua relinquunt, ut manibus operentur, sed ostendit quod dam bonum quod a facere possunt qui sua relinquunt, ut sex manuum labore acquirant, unde sibi provideant, & elemosynas aliis faciatur: nec tamen per hoc excluditur quin et bene faciat, si manibus non laborantes spiritualibus elemosynis vacent, que sunt corporalibus potiores.

Ad quintum dicendum, quod illius rationis prima falsitas est. Non enim qui facit contra statutum Pape est hereticus, nisi forte credat Papam non esse obediendum, unde in eandem doctrinam qui Romane ecclesie premissa legum ab ipso summo otium ecclesiarum capite traditum auferre conatur, proculdubio in heresim labuntur: priuilegium autem prædictum consistit in hoc, quod ei debet ab omnibus christianis obediri. Similiter et minor est falsitas: non enim est contra statutum ecclesie, quod aliquis mendicet, uel se in statu egestatis ponat: sed hoc est contra statutum ecclesie, si ab eis qui facultates ecclesie possident, eorum necessitatibus non prouidetur. Unde hec sunt uerba capituli inducti. Ex quibus scribitur ecclesie episcopi & dispensatores eorum, omnibus communi uita degere uolentibus ministrare cuncta necessaria debet, prout melius poterunt, ut nemo in eis egegens inueniatur.

Ad sextum dicendum, quod illi qui relinquunt omnia, nihil sibi reseruantes, nec manibus operantes, non propter hoc discernuntur se exponunt quia deuotio fidelium tanta probabiliter assumitur, & experimento discitur, quod eis in necessariis prouideret. Nec est terret Deum, quia ipse promittit monendo corda aliorum eis in necessitatibus prouidere, ut patet Matt. 6. & quedam gl. dicit Luc. 8. Tanta prædicatori det esse fiducia in Deo, ut præsentis uitæ sumptus, & si non prouideat, sibi tamen non deuitura certissime sciat, nedum occupat mens ad spalia, minus prædicet æterna. Similiter, si aliquis esset terret armatos quod desereret, & aliqua causa arma deponeret, non terret Deum: si autem esset solus, uideret terret Deum, nisi forte in interiori inspiratione securus esset de diuino auxilio, sicut beatus Martinus dixit. Ego signo crucis non clypeo protectus aut galea hostium circumneopentrabam securus. Similiter uideretur esse Dei tentatio, si aliquis inter fideles, uel homines inhospitalis de necessariis victus sibi non prouideret. Unde dicit glossa Lucæ 22. super illud. Qui habet sacculum tollat &c. In hoc nobis datur exemplum, ut nonnumquam causa instante quedam de nostri propositi rigore sine culpa intermittere possimus. uerbi gratia: Si per inhospitalis regiones iter agimus, plura uatica licet portare, quam domi habeamus: & tamen in deserto aliqui sine labore manuum sustentati sunt pane diuinitus missio, ut in uitis patris legitur. sed priuilegia paucorum non faciunt legem communem.

Ad septimum dicendum, quod hoc quod Apostolus laborauit, cum posset de euangelio uiuere, fuit supererogationis, ut patet 1. ad Cor. 9. & ideo alii prædicatores non tenentur eum in hoc imitari. Sciendum tamen quod prædicator aliquando bene faceret, non accipiendo sumptus ab his quibus prædicat, sed de labore manuum uiuendo, in casibus, scilicet, in quibus Apostolus

stolus laborabat, ne scandalizaret eos quibus prædicabat, qui propter auaritiam dare sumptus grauantur, & hanc causam ponit secunda ad Theofaloni. tercio. Nocte ac die laborantes, ne quem uestrum grauaremus. Item, ut suo exemplo alii ab otio retraherentur: unde ibidem subdit. Non quasi nos non habuerimus potestatem, sed ut noimert ipsos formam daremus uobis ad imitandum nos. Item, ad reprimendum rapacitatem pseudoapostolorum. Vnde dicit secunda ad Corinth. vñ. decimo. Quod autem facio, & faciam, ut amputè occasione eorum qui uolunt occasionem, ut in quo gloriantur, tales inueniantur sicut & nos. Aliquando autem male facerent prædicatores, si laboribus manuum se implicarent, si scilicet, per laborem a prædicatione retraherentur. Vnde dicit gloss. Luca decimo octauo. Cauendum est prædicatori, ne dum occupatur mens ad temporalia, minus prædicet æterna. Ideo dicit August. in supra dicto libro, quod Apostolus dum esset Athenis, ubi oportebat eum quotidie predicare, non operabatur manibus, quod postea fecit ueniens Corinthium, ubi Iudeis prædicabat solo die sabathi. Prædicatoribus. n. non solum necessarium est ut habeant tempus liberum ab occupationibus, in quo prædicent, sed etiam in quo studeant, cū non habeat scientiam ex infusione, sicut Apostoli, sed continuo studio. Vnde dicit Grego. in pastoralis expones illud Exodi 25. Vestes semper erunt in circulis &c. Vestes, inquit, semper erunt in circulis, quia nimirum necesse est ut qui ad officium prædicationis excubant, a sacræ lectionis studio non recedant.

AD OCTAVVM dicendum, q̄ per actionem intelligitur ibi non solum opus manuale, sed oīa quæ ad actiuam uitam pertinent. Sollicitudo autem quæ exhibetur a prædicatoribus circa eos qui prædicant, ad actiuam uitam pertinet.

Rationes in contrarium concedo, tamen ultima inducitur præter intentionem. Gloſa. n. dicit, factularia negotia esse quæ sunt causa pecunie colligende sine opere manuali, ut per merationem, & huiusmodi, a quibus se debent serui Dei penitus abstinere.

Finis septimi quodlibeti.

INCIPIIT QVODLIBET OCTAVVM.

QVÆSTIO PRIMA.

QVÆSTIO nostra circa tria uersatur. Primo, Circa ea quæ pertinent ad naturam.

Secundo, Circa ea quæ pertinent ad culpam & gratiam.

Tertio, Circa ea quæ pertinent ad pœnam, uel gloriam.

Circa primum quærebatur.

Primo, De pertinentibus ad naturam creatam.

Secundo, De pertinentibus ad naturam increatam.

Circa naturam increatam duo quærebantur.

Primo, An senarius numerus, secundum quem oēs creaturæ dicuntur esse perfectæ, sit creator, uel creatura.

Secundo, De rationib. idealibus, quæ sunt in mē

te diuina, utrum per prius respiciunt exemplata. f. creaturas ratione suæ singularitatis, uel ratione naturæ specificæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum senarius prædictus sit creator.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod senarius prædictus sit creator. Remota. n. oī creatura, perfectio nō remanet nisi in creatore; sed remota omni creatura facta in operibus sex dierū, remanet perfectio in numero senario. Vnde dicit Aug. 4. super Genesim ad literā. Itaque si ista nō essent. f. opera sex dierum, perfectus ille esset. f. senarius; nisi autem ille perfectus esset, ista f. m. eum, pfecta non fierent. ergo senarius numerus est creator.

Sed dicebat, quod Augustinus loquitur de senario quantum ad ideam senarii, quæ est in mente diuina. Contra. Sicut remotis omnibus creaturis remanet perfectio in idea senarii numeri, ita remanet idea lapidis in mente diuina. ergo in hoc non haberet senarius numerus aliquam p̄minentia ad lapidem, quod tamen uidetur esse cōtra intentionem Augustini.

Præter illud quod est permanentius oī creatura, nō est creatum, sed creator: senarius autem numerus est permanentior cælo & terra, quæ tamen uidentur esse permanentissima creaturæ, unde Augustinus dicit 4. super Gene. ad literam. Facilius est cælum & terram transire, quæ secundum senarium numerum fabricata sunt, quam effici posse ut senarius numerus non suis partibus compleatur. ergo senarius non est creatura, sed creator.

SED CONTRA. Creaturis perfectio non consistit ex partibus, nec est in eo aliquid habens partes: sed sicut dicit Aug. in eodem li. Inuenimus senarium numerum esse perfectum ea ratione quod suis partibus compleatur. ergo senarius numerus non est creator, sed creatura.

RESPON. Dicendum, quod secundum Auic. in sua metaphysica, triplex est alicuius naturæ cōsideratio. Vna, prout consideratur secundum esse quod habet in singularibus, sicut natura lapidis in hoc lapide, & in illo lapide. Alia uero est consideratio alicuius naturæ secundum esse suum intelligibile, sicut natura lapidis consideratur prout est in intellectu. Tertia uero est consideratio naturæ absoluta prout abstrahit ab utroque esse, secundum quam considerationem consideratur natura lapidis, uel cuiuscumque alterius, quantum ad ea tantum quæ per se cōpetunt tali naturæ. Harum quidem trium considerationum due semper uniformiter eundem ordinem seruant. Prior. n. est consideratio alicuius naturæ absoluta, quæ consideratio eius secundum esse quod habet in singularibus: sed tertia consideratio naturæ, quæ est f. m. esse quod habet in intellectu, non semper habet eundem ordinem ad alias considerationes. Cōsideratio. n. naturæ secundum esse quod hēt in intellectu, qui accipit a rebus, sequitur utraq̄ue aliarum considerationum. Hoc. n. ordine scibile præcedit sciam, & sensibile sensum, sicut & mouens motum, & causa causatum: sed cōsideratio naturæ f. m. esse quod habet in intellectu causante rem, præcedit alias duas cōsiderationes. Cum. n. intellectus artificis adinuenit aliquam formam artificiatam, ipsa natura, seu forma artificiatam in se considerata, est posterior intellectu artificis, & p̄ consequens etiā area sensibilib, quæ talem formā, Quodlib. S. Tho. G 4 uel